

**ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE**

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-307/2019. számú ügyben
(előzményi ügy AJB-2033/2018.)

Érintett szervek:

- Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ Gyermekvédelmi Szakszolgálat
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ és Gyermekvédelmi Szakszolgálat Tornanádaskai Lakásotthonai
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Tornanádaskai Tagintézménye

2019. január

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-307/2019. számú ügyben
(előzményi ügy: AJB-2033/2018.)**

Előadók: dr. Bene Beáta
dr. Fórika László
dr. Győrffy Zsuzsanna
dr. Rostás Rita
Tóthné Kiss Klaudia

A vizsgálat megindítása

Az ombudsmani jogvédelem szempontjából kulcsfontosságú, hogy a biztosnak a hozzá érkező panaszbeadványoktól függetlenül, az esetleges jogsérelmek megelőzése érdekében lehetősége legyen egy-egy kiemelt alapjogi terület preventív jellegű, átfogó monitorozására. Ezzel az alkotmányos szemponttal összhangban az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti a biztos hivatalból indítható vizsgálati jogosultságát. Eszerint a hivatalbóli eljárásra természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálása *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálata érdekében kerülhet sor*. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdése pedig a gyermeki jogok kiemelt és állandó védelmére kötelez.

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) 20. cikk 1. pontjában foglaltak szerint *minden olyan gyermeknek, aki ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam különleges védelmére és segítségére*. Az Egyezmény 3. cikk 3. bekezdése alapján a részes államok kötelesek gondoskodni arról, hogy a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban.

Az Egyezmény 23. cikk 1. bekezdése szerint *az Egyezményben részes államok elismerik, hogy a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztességes életet kell élnie*. Nem hagyhatóak továbbá figyelmen kívül a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) által meghatározott olyan védendő speciális gyermeki jogok sem, mint a fogyatékossgal élő gyermek joga a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz. Külön is kiemelendő a Gyvt. 9. § (1) bekezdésének a) pontja, amely szerint a nevelésbe vett gyermek joga különösen, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátásban, gondozásban, – nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő – megfelelő nevelésben, oktatásban és érdekei érvényesítésére megfelelő törvényes képviselőben részesüljön.

A gyermekjogi ombudsmani feladataim ellátása során lényegesnek tartom annak monitorozását, hogy az Egyezményben foglalt garanciák, illetve a Gyvt. által meghatározott speciális gyermeki jogok miként érvényesülnek a kisebb települések gyermekvédelmi szakellátási, valamint oktatási intézményeiben. Minderre figyelemmel az Ajbt. 21. § (1) bekezdés d) pontja alapján helyszíni vizsgálatot rendeltem el a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ Gyermekvédelmi Szakszolgálatá t tornanádaskai különleges szükségletű gyermekeket ellátó négy lakásotthonában. Ugyancsak helyszíni vizsgálat keretében ellenőriztem ehhez kapcsolódóan a fogyatékossgal élő gyermekek oktatáshoz fűződő jogának érvényesülését a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Tornanádaskai Tagintézményében.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos követelmények

- a jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: „Magyarország független demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- az emberi méltósághoz való jog: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltóságához.” (Alaptörvény II. cikk);
- az oktatáshoz való jog: „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1) és (2) bekezdései];
- a fogyatékossgal élő személyek védelme: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés];
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];

Az alkalmazott jogszabályok

- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.),
- a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről 2007. évi XCII. törvény (a továbbiakban: CRPD),
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.),
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.),
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyszr.),
- a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban a 37/2014. EMMI rendelet),
- A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet,
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (a továbbiakban: 20/2012. EMMI rendelet),
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet).

A megállapított tényállás

Tornanádaska Borsod-Abaúj-Zemplén megye edelényi járásában található, a szlovák határ mellett, Aggtelektől 28, Szögligettől 11 kilométer távolságra. A település közúton elérhető a 27-es főúton, Tornanádaska vasútállomás az ország legészakabbi fekvésű vasútállomása a Miskolc–Tornanádaska vasútvonalon. A községre vonatkozó legfőbb népszámlálási adatok¹ 2011-ből: lakossága 726 fő, ahol a száz 15–59 éves személyre jutó gyermekek száma (90) a megyei átlag (27) háromszorosát is meghaladta. A 2011. évi népszámlálásban rögzítettek szerint a megye települései között található öt olyan

¹ Lásd: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_05_2011.pdf

község, ahol a négy és több gyermeket szült 15 éves és idősebb nők hányada kimagasló, 34 százalék feletti volt, ide tartozott Tornanádaska is. Az öregedési index (a száz gyermekkorúra jutó 60 éves és idősebbek száma) 139 Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Tornanádaskán 10.

A népszámláláskor a település népességén belül magukat roma nemzetiségűnek valló személyek száma meghaladta az 50 százalékot. A faluban magas, 410 a száz háztartásra jutó személyek száma, és a megyében Tornanádaskán élt a legkevesebb (20) időskorú személy száz háztartásra vetítve. A népesség korcsoport és nemek szerinti megoszlásának vizsgálatakor a legnagyobb korosztályt a 14 év alattiak képezték 329 fővel, továbbá 15-39 év között 266 fő, 40-59 év között 98, 60-69 év között 17 fő és 70 fölött 16 fő élt. A 399 fő 18 éven aluliak korcsoportjából 76 fő 2 év alatti, 59 fő 3-5 év, 194 fő 6-14 év és 70 fő 15-17 év közötti volt. Az iskolai végzettséget elemezve a 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége szerint: 31 fő az általános iskola első évfolyamát sem végezte el, 319 fő az általános iskola 7. osztályával, 178 fő az általános iskola 8. osztályával, 24 fő érettségi nélküli szakmai oklevéllel, 8 fő érettségivel, 4 fő felsőfokú végzettséggel rendelkezett. A népesség gazdasági aktivitás szerint a lakosság 8,7 %-a foglalkoztatott, 15 %-a munkanélküli, 18,5 %-a inaktív, 57,9 %-a eltartott. 2011-ben a faluban 125 lakásból 124 volt lakott, amelyek jellemzően 2-3 szobásak voltak, 60-80 m² nagyságban. A lakásokból 89-et tulajdonosként és 38-at bérelve használtak. 48 lakás rendelkezett hálózati vízvezetékkel, 42-ben volt vízöblítéses WC. A lakásállományból 70 lakás komfort nélküli, 23 félkomfortos, 22 komfortos és mindössze 10 volt összkomfortos.

A helyszíni vizsgálatkor a falu lakossága napközbeni életét a falu utcáin élte, a közmunkások kerti szerszámokkal való „felvonulása” zajlott. A faluban óvoda, posta és bolt, valamint italbolt működött.

1. A Lakásotthonok vizsgálata

1.1 A 2018. április 16-án tartott, előre be nem jelentett helyszíni ellenőrzés alkalmával a vizsgálatot végző munkatársaim² konzultáltak a lakásotthonok szakmai vezetőjével, megtekintették a négy lakásotthont, valamint a pszichológus végzettségű munkatársaim meghallgattak az intézmény gondozottjai közül 11 gyermeket, egy utógondozott fiatal felnőttet, valamint két szakdolgozót. Munkatársaim a délelőtti órákban érkeztek a helyszínre, ezért a pszichológus végzettségű kollégáim a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény (a továbbiakban: EGYMI) Tornanádaskai Tagintézményének (a továbbiakban: Tagiskola) igazgatóját arra kérték, tegye lehetővé a lakásotthonban élő gyermekek meghallgatását. A kérést az igazgató – az EGYMI vezetőjével folytatott – telefonos konzultációt követően megtagadta. A lakásotthonok vizsgálatakor munkatársaim a szakmai vezetőtől bekérték és áttanulmányozták az intézmény Alapító Okiratát, Működési Engedélyét, Szakmai Programját és Házirendjét, az időben utolsó gyámhatósági, fenntartói, népegészségügyi hivatali ellenőrzési anyagát, valamint a lakásotthonok étlapját (aktuális és három hétre visszamenőleg, tekintettel arra, hogy előre tervezett étlapot a lakásotthonokban nem készítettek).

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, valamint a rendelkezésre bocsájtott dokumentumok alapján a következő tényállás rögzíthető.

1.2 A szakmai vezetővel folytatott konzultáció, dokumentum-elemzés

A 2016. február 1-jén kelt – módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt – Alapító okirat szerint mind a négy lakásotthon tekintetében költségvetési szerv a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ Gyermekvédelmi Szakszolgálat, a fenntartói jogokat pedig a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság gyakorolja. A lakásotthonok mindegyike határozatlan időre szóló működési engedéllyel rendelkezik.

² A vizsgálatban egy jogász, egy pszichológus, egy pedagógus-pszichológus és egy pedagógus-jogász végzettségű munkatársam vett részt.

1.2.1. A négy lakásotthonban a vizsgálat idején *36 gyermek volt elhelyezve*. A gyermekek *oktatásával* kapcsolatban a szakmai vezető elmondta, hogy a lakásotthonokban élő gyermekek *enyhe, illetve középsúlyos értelmi fogyatékossgal élnek*. Az általános iskolás korosztály számára a helyi, szegregált általános iskola a kijelölt intézmény, egy fő jár Bódvaszilásra általános iskolába. Középfokú tanulmányokat Sajószentpéteren folytatnak ketten, egy fiú Miskolcon tanul péknek.

1.2.2. *A gyermekvédelmi gyám személye* – aki a mind a négy lakásotthonban élő gyermek törvényes képviselőjét ellátja – *2015 óta nem változott*. Hetente egy, vagy több alkalommal tesz látogatást az intézményben. A gyermekekkel az irodában, vagy a lakásotthonokban tud négy szemközt beszélni. A kapott tájékoztatás szerint a gyermekek a találkozást, a beszélgetést igénylik, keresik a gyámjukat.

1.2.3. *A gyermekjogi képviselő személye* fél éve változott. Az új gyermekjogi képviselő első látogatását *2018. május 9-ére jelezte*, a korábbi gyermekjogi képviselő évente 2-3 alkalommal jelent meg személyesen a lakásotthonokban, előfordult, hogy a gyermekek telefonon keresték őt. A gyermekekkel való személyes beszélgetésre a Hollandház, vagy a Reményház ügyeleti szobájában nyílik lehetőség. A korábbi gyermekjogi képviselő egy alkalommal tett írásbeli intézkedést. Ennek oka az volt, hogy az egyik gyermek azt jelezte, hogy a nevelője hangosan szólt hozzá.

1.2.4. *A szakmai létszámra* vonatkozó kérdésre a szakmai vezető azt a tájékoztatást adta, hogy a Reményház lakásotthonban jelenleg egy nevelői állás nincs betöltve, pályázó hiányában. Az új munkatársat határozott időre, helyettesítésre tudnák alkalmazni. A fejlesztő pedagógus főállásban látja el a feladatát. Két megbízási szerződéssel dolgozó pszichológus lakásotthonként heti 4-4 órában dolgozik. A fluktuációra vonatkozó kérdésre a szakmai vezető elmondta, hogy elsősorban a pedagógus munkakörben foglalkoztatottakra jellemző, őket a jobban fizető alapítványi iskolák „szipkásszák el.” A gyermekfelügyelők – egy munkatárs kivételével – a környező településekről jönnek dolgozni. A lakásotthonok közül a Napsugárház az egyetlen, ahol hosszú évek óta állandó szakembere dolgozik. Az intézmény pszichológusa a kiegészítő megelőzése érdekében felajánlotta, hogy szupervíziót tart, azonban ez idáig a foglalkozásra nem volt jelentkező. A gyermekvédelmi központ a szupervízióra vonatkozó igényeket felmérte, a helyszíni vizsgálatig ketten jelentkeztek.

1.2.5. *Szabadidős tevékenységek:* a településen 2017 óta működik az Európai Unió támogatásból létrejött Innovációs, Oktatási és Közösségi Központ, ahol a délutáni órákban fúvós hangszereken többen tanulnak zenélni. A faluban van sportpálya és más sportolási lehetőség is. A születés- és névnapokat, valamint a nagyobb ünnepeket együttesen ünneplik. A helyszíni vizsgálat idején a gyermekek a gyermeknapra készültek. A nyári szünetben el tudják vinni a gyermekeket táborozni. 2018-ban minden lakásotthon maga szervezte meg a táboroztatást.

1.2.6. *Kapcsolattartás:* rendszeres kapcsolattartása egy hármastestvérsornak van, ők a miskolci gyermekvédelmi központban találkozhatnak a szüleikkel. További három gyermeknek laza családi kapcsolata van (évente néhány napot töltenek a családban). Előfordult, hogy a szülő mobiltelefonos elérhetőséget adott meg a gyermekének, a gyerek kereste is a szülőt, a telefonvonal azonban kb. egy héttig volt elérhető. *Hazagondozás gyakorlatilag nincs*, arra az elmúlt két évben nem volt példa. A szakmai vezető elmondása szerint a tornanádaskai lakásotthonokba csak fogyatékossga miatt különleges szükségletű gyermekeket helyeznek. Ebből következően, ha a testvérek között van átlagos szükségletű, akkor *a testvérek külön gondozási helyen nevelkednek*. A 26 fő nevelésbe vett gyermek közül a gyámhatóság 16 gyermek szülői vagy nagyszülői kapcsolattartását szabályozta, 4 gyermek esetében a gyámhatóság senkivel nem szabályozta a kapcsolattartást. Olyan gyerek is volt, akinek hozzátartozója a faluban lakott, naponta járt haza, a komfort nélküli házukba.

1.2.7. *Szexuális felvilágosítás, fogamzásgátlás:* az iskolai kötelező felvilágosításon túlmenően, a nevelők és a pszichológus is beszél a témáról a gyermekekkel. Fogamzásgátló gyógyszert még egy lány sem szed, de a tervek között szerepel. A nagyobb lányok közül volt, aki már eljutott nőgyógyászhoz.

1.2.8. Engedély nélküli eltávozás (szökés): jellemzően akkor fordul elő, amikor gondozási hely megváltozását követően kerül a gyermek az intézménybe, az itt felnövekvő gyermekek legfeljebb egy-egy napra távoznak engedély nélkül, utána azonban általában önként visszajönnek.

1.2.9. Prostitúció, alkohol és/vagy drogfogyasztás, dohányzás: prostitúcióval egy lány volt érintett, őt a rákospalotai speciális gyermekotthonba helyezték, ott lett nagykorú. Drogfogyasztás, azaz füves cigi, „szipuzás” előfordul, de nem gyakori. Több gyermek már úgy kerül a lakásotthonba, hogy eleve dohányzott. A dohányzást ezért ugyan tiltják, de érdemben megakadályozni nem tudják. Jellemző, hogy egy-egy szál cigarettáért a gyermekek ruhájukat és egyéb használati tárgyaikat is elcserélik.

1.2.10. Bántalmazás: kisebb, hétköznapi konfliktusokból eredő kortársbántalmazások előfordulnak, a szakdolgozók a konfliktushelyzetet általában helyben, megbeszéléssel fel tudják oldani. Több gyermek panaszkodott arra, hogy a falubeliek bántják őket. Szexuális bántalmazás 2017-ben két esetben fordult elő. Az első esetben egy 14 éves kislányt – állítása szerint – 3 fiú megerőszakolt, ebben az ügyben a büntetőeljárás jelenleg is folyamatban van. A másik esetben egy 16 éves fiút két másik (12 éves, illetve 16 éves) fiút megerőszakolt. Az elkövetőt előzetes letartóztatásba helyezték. 2018 januárjában az iskolából hazaküldtek egy kislányt. A gyermek elmondása szerint előző este nem akart fürdeni, ezért a gyermekfelügyelő megütötte. A gyermek orra eltörtött, az intézmény belső vizsgálatot folytatott, a munkatársat felmentették és a rendőrségen feljelentést tettek ellene.

1.2.11. Egészségügyi problémák, orvosi ellátás: két gyermek éjszakai bevizelő, ketten „falcolnak”, egy gondozott alvászavarral küzd. A szakmai vezető elmondása szerint szinte minden lakásotthonban él olyan gyermek, akinek *rendszeres dühkitörései* vannak. A nevelők, és hétvégén a pszichológus beszélget a dühöngő gyermekkel, de többen szednek rendszeresen gyógyszert (Truxen, Lipedon, Rivotril) is. A pszichiátriai kezelésre szoruló 18 év alatti gyermekeket a Miskolci Megyei Kórház fogadja ambulánsan, az utógondozottakat Edelényben kezelik. A Debreceni Kórház látja el a pszichiátriai kezelésre szoruló fekvőbetegeket, 1 hétnél hosszabb ideig azonban nem maradhatnak ott. A lakásotthonokba az orvos hetente kétszer (kedden és csütörtökön) megy ki, ha más napokon van szükség orvosi ellátásra Komjátiba, fogorvoshoz pedig Bódvaszilásra viszik a gyermekeket.

1.2.12. Étkeztetés: A napi ötszöri étkeztetésre naponta fejenként 684 Ft-ot fordíthatnak, az iskolában a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek térítésmentesen étkeznek. Hétköznaponként reggelit a lakásotthonban kapnak a gyermekek, tízórait csomagolnak nekik. Az iskolában ebédelnek, uzsonnát az iskolában és a lakásotthonban is kapnak. Hétköznapi vacsorát, hétvégén ebédet és vacsorát is főznek a lakásotthonokban. Az étlapok szerint a Hollandház és a Harmóniaház tanítási napokon nem biztosított tízórait, a Harmóniaház április második hetének tanítási napjain uzsonnát sem jelölt meg az étlapon. A másik két lakásotthon a kísértkezéseket a tanítási napokon is feltüntette az étlapon. Valamennyi lakásotthon étlapja alapján reggeli valamilyen szalámi, pástétom és kenyér (a Napsugár Lakásotthonban teljes kiőrlésű kenyér) szerepel jellemzően, italként teát adva hozzá, tej kakaóként és tejeskávéként hetente egy-két alkalommal került a gyerekek elé. A reggeli mellé a Hollandház Lakásotthonban a gyerekek zöldséget rendszeresen, míg máshol elvértve kaptak. Reggeliként előfordult még nutellás kenyér, kalács, lekvár és vaj is egyszer-egyszer.

A tízórai és uzsonna (ahol biztosítanak) valamennyi lakásotthonban az édesség valamilyen formája (keksz, csips, croissant, pufi, babapiskóta), a Hollandház étlapján uzsonnaként gyümölcsök (körte, alma, citrom, datolya, volt fél alma, fél banán, kivi) is szerepeltek. Az étlapok szerint a vacsorák és a hétfégi ebédek meleg ételek. A húsból jellemzően inkább darabolt húsból készült ételek (pörkölt, húsos tészta, spagetti) készülnek, ritka – heti egy-két alkalomra korlátozódik – a szelethúsként (rántott szelet, tejfölös szelet) tálalt étel, gyakori a húskészítmények használata (virslis, lönchús), többször előfordulnak belsőségből készült ételek (rántott máj, zúzapörkölt). A hal halrúd, konzerv formájában kerül jellemzően a gyerekek elé, a zöldségből készült ételek (székelykáposzta, sárgaborsó- és lencsefőzelék, paradicsomos káposzta) a szárzészta-ból készült ételekhez (káposztás,

túrós, grízes tészta, lekváros derelye) hasonlóan gyakoriak. A húsvéti ünnepekre a hagyományos *ünnepi ételeket* (sonka, tojás, torma) tálalták. Az étlapok az ételekre vonatkozó tápanyagszámításokat nem tartalmazzák.

1.3. A helyszíni bejárás, valamint a hatósági ellenőrzések tapasztalatai, hatósági kötelezések

A lakásotthonokban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztálya (a továbbiakban: másodfokú gyámhatóság) 2017. szeptember 12-én és 13-án, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Osztálya (a továbbiakban: népegészségügyi osztály) pedig 2017. szeptember 27-én folytatott helyszíni ellenőrzést. Az iroda épületben és a közvetlen szomszédságában lévő Napsugár Lakásotthonban a felújítási munkák helyszíni vizsgálatom idején folytak. A szakmai vezető tájékoztatása szerint a településen élők többsége közmunkásként dolgozik. A lakásotthonokat látogató munkatársaim a *korai délutáni órákban* azt tapasztalták, hogy a közmunkások seprűvel, lapáttal vonulnak a település főutcáján, többen az árokparton étkeztek, kisebb és nagyobb gyermekek pedig céltalanul lézengtek.

1.3.1. Napsugár Lakásotthon (3763 Tornanádaska, Petőfi Sándor u. 13.) A lakásotthonban az engedélyezett létszám 8 fő. A helyszíni vizsgálat idején 2 lány és 6 fiú élt itt, a legfiatalabb gyermek 8 éves, a fiúk közül egy szökésben volt. Az otthon az irodával közös telken található. A helyszíni vizsgálat idején az irodában és a lakásotthonban jelenleg is folyamatban volt a nyílászárók cseréje. Az épület falai salétromosak, a szobák padlózata hullámos volt. A WC-ben feljött a linóleum, a zuhanyozóban a csaptelepeken nem voltak forgatható szerelvények, a víz folyamatosan csöpögött. A csaptelep javításáig a gyerekek a fürdőkádban tudnak zuhanyozni. A szobákban a felújítás miatt por volt, a helyszíni bejárás idején éppen az ablakokat csinálták. A lakásotthonban személyes tárgyak, fényképek, plüssök, játékok voltak. A társalgóban társasjátékokat a szekrény tetején láttak a vizsgálatot folytató munkatársaim. Az ügyeletes gyermekfelügyelő tájékoztatása szerint játékokra inkább csak hétvégén van idő, de előfordul, hogy főzés közben is játszanak a kisebbekkel.

A gyermekfelügyelő elmondta, hogy házhoz szállítással oldják meg a bevásárlást (Metro áruház), megmutatta az ételmiszer kamrát, ahol bőséges alapanyag állt rendelkezésre a gyermekek ételleinek elkészítéséhez. A gyerekek is szoktak segíteni házi munkában, és a kertben is. *Termelni azonban nem nagyon érdemes, mert elviszik a falubeliek.* A megtermelt sárgarépa, fehérrépa a burgonya a bezárt pincében volt, ahol a zöldségek mellett egy koszos WC ülőke is fel volt akasztva. A sárgarépa megrohadt. A kivágott fát berakták a fás kamrába, annak azonban nincs ajtaja, bezárni nem tudják, ezért elhordták a szomszédok. A hiányosságok ellenére a lakásotthon rendezett, alapvetően barátságos, a gyermekeknél vannak személyes tárgyak, a polcokon állatfigurák, társasjátékok. A bögréken kissé lekopva a gyerekek neve szerepel. Az udvaron játszó kisfiúkon a nyári tavaszi idő ellenére hótaposó és téli bakancs volt, akik az udvari játék után indultak a helyi képzési központba, mivel ott fúvós hangszereken tanulnak játszani.

A másodfokú gyámhatóság és a népegészségügyi osztály helyszíni ellenőrzése (a továbbiakban: hatósági ellenőrzés) során készült jegyzőkönyvek szerint a lakásotthon működése a személyi feltételek tekintetében megfelel az NM rendelet 1. számú mellékletében foglaltaknak, a vizsgálatot végzők a tárgyi feltételeket részben megfelelőnek találták. A másodfokú gyámhatóság 2018. március 2-án kelt végzésében – *szórván kívüli intézkedési és tájékoztatási kötelezettséggel* – felhívta a fenntartót a meleg víz folyamatos biztosítására, 30 napos határidőtűzéssel pedig a lakásotthon teljes takarítására. A fenntartónak 60 napon belül kell gondoskodnia az egyenetlen padló kijavításától, ebből kifolyólag a ferde állású bútorzat biztonságos elhelyezéséről, a fürdőszoba falzatának festéséről, a vakolat javításáról, a csempe felhelyezéséről és a penészesedés megszüntetéséről. A nyílászárók javítására, szükség szerint cseréjére, a falak salétromosságának megszüntetésére, festésére, javítására, a korrodált mosógép javítására, szükség szerinti cseréjére, a külső vakolat és a lábazat javítására, az épület szigetelésére pedig 120 napos határidőt tűzött ki a másodfokú gyámhatóság.

1.3.2. Harmónia Különleges Lakásotthon (3767 Tornanádaska, Kossuth Lajos út 48.) A lakásotthon 2000 óta működik, az engedélyezett férőhely 8 fő. A helyszíni vizsgálat idején 4 fiú, 4 lány és 2 utógondozott fiatal felnőtt élt ott. Az épületet 10 éve újították fel utoljára, a vizsgálat idején a bejárati ajtó és a lépcső felújítását tervezték. A helyszíni bejárás idején a kazán nem működött, meleg víz nem volt. A lakószobák, a fürdőhelyiségek takarítatlanok voltak, mindenhol dohos, áporodott szag uralkodott, a szobákban leszakadt szekrényajtók, széttört szék volt. A zuhanyozó csaptelepén itt sem voltak forgatható szerelvények. A szobák díszítetlenek, sivarak, személyes tárgyak elvéve voltak kitéve. A hűtőszekrényt a nevelői szobában helyezték el, az ajtaját mindig zárják, így a hűtőhöz nem férhetnek hozzá szabadon a gyerekek. A szekrényekben alig volt ruha, cipő. A ruhák és a lábbelik többségét elzárva, külön helyiségben tartják, naponta adják ki a gyermekeknek. Ezt azzal indokolták, hogy a gondozottak a ruháikat egy-egy szál cigarettáért a falubeliekkel elcserélik.

A gyermekjogi képviselő nevét, elérhetőségét, a házirendet jól látható helyen kifüggesztették. A faliújságon látható volt egy a gyermeki jogokra vonatkozó képes, írásos tájékoztató is. A konyhában *a beti étlap nem volt kitéve*. A padlástérben használaton kívüli ruhaneműket, takarókat, díszpárnákat tartják. Az élelmiszerraktár, a mélyhűtő és a veszélyes anyag raktára jól fel voltak töltve. Számítógép, internet hozzáférés a lakásotthonban nincs. A kertet nem művelik, mivel a falubeliek a termést elviszik. *A kapott tájékoztatás szerint a fenntartó a lakásotthonban felújítási munkákat nem tervez.*

A hatósági ellenőrzéseken készült jegyzőkönyvek szerint a lakásotthon működése a személyi feltételek tekintetében megfelel az NM rendelet 1. számú mellékletében foglaltaknak, a vizsgálatot végzők a tárgyi feltételeket részben megfelelőnek találták. A másodfokú gyámhatóság a BOC/0100568-2/2018. számú, 2018. március 2-án kelt végzésében – *oron kívüli intézkedési és tájékoztatási kötelezettséggel* – felhívta a fenntartót, hogy gondoskodik a meleg víz folyamatos biztosításáról, a dohányzóhely kijelöléséről. A fenntartónak 30 napon belül gondoskodnia kell a sötétítőfüggöny biztosításáról, a hiányzó csaptelepek pótlásáról, a mennyezeti lámpa burkolattal való ellátásáról, a szennyezett bútorok tisztításáról, a személyzeti mellékhelyiségek funkciójának megfelelő visszaállításáról. A fenntartónak 60 napon belül kell gondoskodnia a nappaliban a bútorzat javításáról, szükség szerinti cseréjéről, a fürdőszobában a szellőzés biztosításáról a falak és a radiátorok festéséről, a zuhany elválasztó fal biztosításáról, a falvédők pótlásáról, a tároló helyiség polcokkal való ellátásról, az elhasználódott linóleum pótlásáról és javításáról, a konyhában a mosogatóblokk cseréjéről. A másodfokú hatóság 120 napos határidőt jelölt meg a fürdőszoba teljes felújítására, a nyílászárók javítására, cseréjére, a lakószobákban a falak javítására, festésére, a kerítés javítására, a lépcső és a korlát festésére. Végül a vizsgálatot végző hatóság a jövőre nézve a fenntartót a rendszeres, körültekintő takarítás biztosítására hívta fel.

1.3.3. Remény Lakásotthon (3767 Tornanádaska, Kossuth Lajos út 16.) a Vadrózsa Alapítvány tulajdonában áll, 2008-ban adták át, előtte kamaszotthonként működött. *Az engedélyezett férőhelyek száma 10 fő*. Ebben az épületben rendezték be a fejlesztő pedagógus szobáját is. A vizsgálat idején *10 fiú gondozási helye volt a lakásotthon*, egy gyermek tartósan szökésben volt. A *lakószobák* személytelenek, takarítatlanok, kellemetlen szagúak voltak. A helyszíni vizsgálat idején a bojler nem működött, ennek cseréje folyamatban volt, egyéb felújítás nincs tervezve. A dohoszagú fürdőszobában zuhanyrózsa nem volt, a csap nem működött, tisztálkodó szerek, fogkefék nem voltak kirakva.

A ruhákat külön, zárt helyiségben tárolják. Minden gyermeknek külön szekrénye van. Az élelmiszerraktár, a hűtőszekrények és a veszélyes anyagokat tároló helyiség ebben a lakásotthonban is feltöltött voltak. *Házirendet és étlapot* kifüggesztve a vizsgálatot végzők nem láttak. Számítógép, internet hozzáférés ebben a lakásotthonban sincs, az udvar rendezetlen, nincs kerítéssel elválasztva a szomszédos ingatlantól. Rács látható minden ablakon, a spájz ablakán furnérlemez. A fejlesztő pedagógus elmondása szerint *„feltörik a spájzot a falusiak ezért a rács minden lakáson, a gyerekek miatt”*.

A hatósági ellenőrzés ebben a lakásotthonban a személyi és tárgyi feltételek hiányosságát állapította meg. A másodfokú gyámhatóság a BOC/0100567-2/2018. számú, 2018. március 2-án kelt végzésében a fenntartót – *oron kívül* – felhívta a megfelelő mennyiségű meleg víz folyamatos biztosítására, a bojler szükség szerinti cseréjére. 30 napon belül kell a fenntartónak gondoskodnia 1 fő szakképzett nevelő és 1 fő szakképzett gyermekvédelmi asszisztens alkalmazásáról.

A másodfokú hatóság további 8 tételben rendelkezett a javításra, pótlásra szoruló eszközökről. A fenntartónak 60 nap áll a rendelkezésére a bútorzat javítására, cseréjére, a földszinti gyermek WC szellőztetésének biztosítására. Az udvar egyes hiányzó kerítéselemeinek javítására, pótlására, a nyílászárók javítására, festésére, szükség szerinti cseréjére, a falak javítására, festésére 120 napos határidőt tűzött ki a másodfokú gyámhatóság.

1.3.4. Hollandház Különleges Lakásotthon (3767 Tornanádaska, József Attila u. 10.) Ez a lakásotthon is a Vadrózsa Alapítvány tulajdonában áll. Az engedélyezett férőhelyszám 10 fő. A vizsgálat idején 9 gyermek (4 lány és 5 fiú) élt itt, egy fiú pedig előzetes letartóztatásban volt. Az otthon kerítése hiányos. A lakás egyik fürdőszobájában a közelmúltban csőtörés volt, ezt kijavították, de az épület még nem száradt ki, dohszagú volt. *A kapott tájékoztatás szerint a felújítás nem tervezett.*

A szobákban *csak a szükséges felszerelési tárgyak voltak*, illetve az egyik szobában még szekrény sem volt, a falak díszítetlenek, barátságatlanok, a függöny leszakadva, a karosszék bélése kifordulva, az ajtóüveg furnérral volt pótolva. Az erkélyajtó kilincse és az ablakkilincs leszerelve, a radiátor rozsdás. Az egyik lakószoba szekrényében régi iratokat tárolnak. A ruhákat az előzőekhez hasonlóan itt is *külön szobában tárolják*. Az ablakok, ajtók kilincsnélküliek, a szolgálatban lévő gyermekvédelmi asszisztens tájékoztatása szerint mindent zárni kell, mert a falusiak bejönnek, elvisznek mindent. Panasolta, hogy a gyerekek odaadják nekik, és előfordul, hogy 1-2 szál cigiért vagy más cserére fenyegetéssel ráveszik őket. A gyermekjogi képviselő neve, elérhetősége, a házirend és az étlap ki volt függesztve. Ebben a lakásotthonban sincs számítógép és internet hozzáférési lehetőség.

A hatósági ellenőrzés ebben a lakásotthonban is megállapította a személyi és tárgyi feltételek hiányosságát. A másodfokú gyámhatóság a BOC/0100566-2/2018. számú, 2018. március 2-án kelt végzésében a fenntartót – soron kívül – a balesetveszélyes villanykapcsolók javítására és cseréjére, a dohányzást tiltó jelzések kihelyezésére, valamint a dohányzóhely kijelölésére hívta fel.

A fenntartónak 30 napon belül kell intézkednie 1 fő szakképzett nevelő alkalmazásáról, a porszívó javításáról, illetve beszerzéséről. A nevelői vizesblokkban a zuhanytálca funkciójának megfelelő használat biztosításáról, a takarítóeszközök elhelyezéséről, valamint a kézmosó szifonjának javításáról a konyhaszekrényben az üveg cseréjéről, pótlásáról, a konyhai mosogatószivacs, viaszosvászon terítő cseréjéről, a cipőtároló kilincsének cseréjéről, a falazat javításáról, funkciójának megfelelő helyreállításáról, a vizesblokkokban elhasználódott WC-kefék cseréjéről, a WC-papír tartó pótlásáról, az ágytakarók cseréjéről, a lakószobákban a világítótestek hiányzó burkolatának pótlásáról, valamint a függönycsipeszek pótlásáról.

Továbbá 60 napos határidővel kell gondoskodni a spájzban korrodált szerkezet cseréjéről, valamint a lehullott vakolat javításáról, az étkező bútorainak tisztításáról, javításáról, szükség szerinti cseréjéről, a használaton kívüli bútorok elhelyezéséről, a lakószobákban a redőnyök javításáról a padlástári szobában az árnyékolás biztosításáról. A 120 napon belül megoldandó feladatokat a hatóság 9 tételben sorolta fel (kerítés pótlása, falak javítása, festése, bútorzat javítása, cseréje, nyílászárók javítás, festése, vizesblokk javítása, festése, felszerelések cseréje, sérül matracok javítása, cseréje).

1.4. A lakásotthonban élő gyermekek iskoláztatása

A szakmai egység vezetőjétől *utólag bekért írásos tájékoztatása szerint* a lakásotthonokban ellátott 18 év alatti gyermekek közül 13 gyermek számára *kijelölt iskola* a helyi Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelést – Oktatást végző Iskola Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Tornanádaskai Tagintézménye. További 6 gyermek tekintetében megküldött tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottság véleménye nem a helyi iskolát tartalmazza kijelölt iskolaként, hanem *a korábbi felülvizsgálatkor kijelölt iskolákat* (Hollóháza, Halmaj, Tiszaújváros, Girincs, Bódvaszilas, Fót) nevesíti. A szakmai egység vezetőjének tudomása szerint időközben a gyermekek iskolája kezdeményezte 9 gyermek tekintetében a szakértői véleményekben *új iskola kijelölését*. Egy utógondozott tekintetében

hivatkozott arra, hogy nem jár iskolába, valamint azt, hogy egy fő szökésben van. *A válaszadásból arra lehet következtetni, hogy a lakásotthonokban élő további 7 utógondozott is a helyi iskola tanulója.*

1.5. A gyermekekkel és egy utógondozott fiatal felnőttel, valamint a szakdolgozókkal készített interjúk összegzése

A meghallgatott gondozottak közül hatan számoltak be arról, hogy *a faluban élő gyermekek verbálisan és fizikailag is bántalmazták őket* („Kergetnek, ököllel meg akarnak ütni, el akarják törni az orrunkat, meg-megrúgnak”. „A felnőttek meg nem szólnak a gyerekekre.” „Ez nem falu, ez nem rendszer, ez bolondok háza”). Öten azt mondták, hogy *nem érzik magukat biztonságban* a falubeli gyerekek kötekedése, bántása miatt. Elmondásuk szerint a bántalmazásról a tanárok és a nevelők is tudnak, emiatt kísérik őket, más megoldást, segítséget azonban nem találnak. Többek véleménye szerint el kéne költöztetni innen a lakásotthonokat. Egy gyermek arról számolt be, hogy a falubeli gyermekek kötözködnek vele, de fizikailag nem bántalmazták. Ketten (egyiküknek két felnőtt testvére, a meghallgatott lánynak pedig a barátja lakik a faluban) úgy nyilatkoztak, hogy a falubeliekkel jó a kapcsolatuk, őket nem, de másokat bántalmazták a helybeliek. A meghallgatottak közül senki nem számolt be arról, hogy a lakásotthonban dolgozók, vagy a falubeli felnőttek közül bántalmazta volna őket valaki. A meghallgatottak közül csak az utógondozott fiatal felnőtt szed rendszeresen gyógyszert (nyugtatót). A nagyobb lányok esetében a fogamzásgátlás fontos kérdés. A nevelő elmondása szerint a látogatásunkat követő héten készül két lányt nőgyógyászhoz vinni.

A gyermekekkel készült interjúk alapján úgy tűnt, hogy a szakmai munkatársaknak nem sok energiájuk marad foglalkozások tartására, ilyenről senki sem számolt be. A meghallgatott szakdolgozók szerint nehézség, hogy mindent zárni kell, részben, mert bejönnek a falusiak, és elvisznek mindent, ami mozdítható, másrészt meg a gyerekek is eladnak vagy odaadnak mindent a falubelieknek. Vagy megfenyegetik őket, és félelmükben, vagy egy-két szál cigire, vagy más cserére veszik rá őket. Nagyon rossz ez, már szellőztetni sem lehet, ezért vannak az ablakokról, erkélyről leszerelve a kilincsek. Az erkélyt nem is használják. Összesen négyen számoltak be arról, hogy járnak a pszichológushoz. Az elmondottak szerint azonban két gyermek esetében a pszichológus a kapcsolattartásokra kíséri őket, egy gyermekkel pedig tanul.

Az interjúk alapján *nem megnyugtató a gyerekek egészségügyi ellátása*. A látogatás alatt kiderült az is, hogy pl. van pszichológusa az intézménynek, de ő hétvégén elérhető, a gyerekek kapcsolattartását segíti azzal, hogy autójával szállítja őket a kapcsolattartás helyszínére. Aggasztó, hogy az egyik gyermek önkárosításról számolt be, de azzal „érdemben” nem foglalkoztak, a gyermek beszámolója szerint a fizikai ellátáson túl más segítséget nem kapott. Az interjúk egyértelműen mutatták a kétségbeesést, a reménytelenséget, az eszköztelenséget a kiszolgáltatott helyzet miatt.

2. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Tornanádaskai Tagintézménye (a továbbiakban: Tagiskola)

2.1. A helyszíni vizsgálat

A Tagiskola vezetőjének az ombudsmani vizsgálatban való közreműködést a helyszínen akadályozó eljárására tekintettel a Tagiskolát 2018. május 3-án munkatársaim³ ismételten felkeresték. A helyszínre érkezésükkor, a megbízólevél átadása után a tagintézmény-vezetője jelezte, hogy a vizsgálat lefolytatásának engedélyezéséről ő nem dönthet, engedélyt kell kérnie telefonon az Iskola igazgatójától. Az igazgató a megbízólevél továbbítását kérte, majd a vizsgálat vezetőjével történt

³ A helyszíni vizsgálaton egy jogász és két pedagógus-jogász végzettségű munkatársam vett részt.

telefonos egyeztetést majd rövid várakozást követően telefonon a tagintézmény-vezetőjét a vizsgálatban való segítő közreműködésre kérte.

A Tagiskola összlétszáma a vizsgálat időpontjában 82 fő, ebből halmozottan hátrányos 80 fő, 2 fő pedig hátrányos helyzetű (az igazgató szerint zömmel roma származású) tanuló. A Tagiskola által ellátott tényleges köznevelési alapfeladat az óvodai nevelés, halmozottan fogyatékos, enyhe értelmi fogyatékos és középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók általános iskolai nevelési-oktatása, továbbá ugyanezen csoport vonatkozásában szakiskolai képzés, kollégium, valamint fejlesztő nevelés. Az alapidokumentum szerinti az intézmény *felnőttoktatást, utazó gyógypedagógusi hálózati feladatot nem lát el*, van könyvtárunk, de az nem önálló szervezeti egységként funkcionál. Bár az alapidokumentum lehetővé teszi, de az iskolának *nincs autista tanulója*. Ugyanakkor az első alkalommal megkísérelt helyszíni vizsgálat során az iskolába járó, de a lakásotthonban élő gyermekek iskolában való meghallgatását arra hivatkozva nem tette lehetővé, [...] „mert a gyerekek között autista is van, nagyon érzékenyek, a váratlan, hirtelen események, zajok felizgatják őket, ezért támadnak, harapnak is [...]”

A helyszíni vizsgálat idején az óvodába 4 sajátos nevelési igényű kisgyermek járt. Az általános iskolai oktatásban az 1-2. osztály összevontan 8 tanulóval, a 2-3. osztály összevontan 6 tanulóval, a 4. osztály 6 tanulóval, az 5. osztály 8 tanulóval, a 6-7. osztály összevontan 10 tanulóval és a 8. osztály 9 fővel működött. A szakiskolai oktatásban a parkgondozó képzésnek voltak tanulói, az alapidokumentum szerinti kerti munkás, lakástextil készítő és textiltermék összeállító képzések nem indultak. A 9/E évfolyamnak 8, a 9. évfolyamnak 6 és a 10. évfolyamnak szintén 6 tanulója volt. A fejlesztő-nevelésben 11 fő halmozottan fogyatékos gyermek vett részt. A fejlesztő-nevelés az adatszolgáltatás értelmében mind egyéni, mind csoportos formában megvalósult. Az adatszolgáltatás szerint egy tanulójukat otthoni ellátás keretében tanítják, továbbá a szakértői véleményben meghatározott óraszámából a szülők 4 esetben kértek óraszám-csökkentést. A tagintézmény-vezetőjének szóbeli tájékoztatása szerint azonban ilyen kérelem nem volt. Az oktatás délelőtti órarend szerint szervezett, az adatszolgáltatás szerint napközit nem szerveznek, a tanulószobát 10 tanuló veszi igénybe. A lakásotthonban élő gyermekeket ebéd után hazaviszik.

A Tagiskola személyi feltételei: 18 fő pedagógus, amelyből 6 fő gyógypedagógus. Az enyhe és középsúlyos fogyatékossgal élő tanulóknál a készségtárgyakat gyógypedagógus tartja, a hittan, etika órákat a református lelkész, enyhe értelmi fogyatékos tanulók számára a testnevelés órát rekreációs és egészségfejlesztő gyógytornász tartja. *Üres állásbelyük* 3 gyógypedagógus és 1 szakoktató álláshely, ezeket eseti helyettesítéssel vagy túlórával oldják meg, amelyet a fenntartó kifizet az érintetteknek. A helyszíni vizsgálat alatt kért írásos adatszolgáltatás szerint nincs iskolatitkár, a tagintézmény-vezető elmondása szerint mégis van 1 fő, 12 fő gyógypedagógiai asszisztens dolgozik, valamint 2 fő biztonsági őr is van. Az intézmény takarítását és a helyben működő főzőkonyhát külön cég üzemelteti. Nincs pszichopedagógusuk, iskolapszichológusuk, a rendszergazdát más alkalmazza, és jellemzően távsegítséget kapnak. Iskolaorvos és védőnő nincs külön, e feladatokat a helyi orvos és védőnő látja el.

A Tagiskola a megyei szakértői bizottság által kijelölt intézmény valamennyi tanuló számára, így a lakásotthonokból ide járó 28 tanuló számára is. Mindezt a munkatársaim által megtekintett szakvélemények is *megegerősítették*. Megjegyzendő, hogy a megyei szakértői bizottság által készített szakvéleményekben a tagiskola egyes, enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulói kapcsán „*a többi tanulóval együtt*”, míg mások esetén a „*különleges bánásmódot biztosító ellátásra jogosult, erre a célra létrehozott intézményben*” tanulás kötelezettsége van előírva. A gyermekek számára a Tagiskolában biztosított az étkeztetés, amelyet 67 fő vesz igénybe, ebből 60 fő ingyenes étkeztetésre, míg 7 fő kedvezményes étkezésre jogosult. Az ebédelésre a 48 fős ebédlőben van lehetőség, az 5. óra utáni 30 perces szünetben, illetve a 6. óra után. A Tagiskolának jelenleg nincsen speciális étkezési igényű gyermeke.

A Tagiskola bejárása során a munkatársaim elsőként a 2016 októberétől működő óvodát tekintették meg. Az óvoda a kollégiummal egy épületrészben kapott elhelyezést, itt található még a Tagiskola rendezvényterme is. Az óvoda tulajdonképpen egy 36 m²-es gyermekszobából áll, előtte található egy a kisgyermekek számára kialakított öltöző szekrény is. A gyermekszobában zajlanak a foglalkozások és az alvás, az étkezés az ebédlőben lehetséges. A helyszíni vizsgálat idején az óvónő és a dajka két enyhe fokban értelmi fogyatékos gyermekkel foglalkozott, mivel a másik két

kisgyermek hiányzott. Mind a négy óvodás helyi lakos. Az óvodai részleghez tartozik még egy felújított vizesblokk, amelyet esténként már a kollégium lányai használnak fürdésre.

Az óvónő pedagógia szakon végzett fejlesztőpedagógus, egy közeli városból jár be. Úgy tudja, hogy a község óvodájába („a lenti óvodába”) 70 gyermek jár, s köztük többen is sajátos nevelési igényűek, akik az ő csoportjába is kerülhettek volna. A napot tízóráival kezdik 9-kor és délután 3-kor fejezik be azzal, hogy a szülők ½ 3-ig jellemzően elviszik a gyermekeiket.

Az óvoda helyiségei mellett található a 3 nagyméretű *kollégiumi* hálószoba, amelyek egyben a délutáni tanulás célját is szolgálják. A kollégiumban összesen 15 enyhe értelmi fogyatékos és 10 középsúlyos értelmi fogyatékosssággal élő tanuló lakott. A hálószobákban eltérő korosztályú és fogyatékosssággal élő tanulókat osztottak be, mindhárom szobába 8-8 főt. A gyermekek a megyéből jönnek ide, a legtávolabbi tanulójuk 70 km-ről érkezett, többségük hétvégén hazamegy, de gyakran előfordul, hogy valaki csak a hosszabb szünetre utazik haza, a hétvégére.

Mindegyik hálószoba galériázott, fent tárolják a használaton kívüli ágyakat. A szobákban az ott lakó gyermeklétszámnál több ágyneműtartós, erősen használt, vékony szivacsréteggel rendelkező ágy van. A szobák fala jellemzően megviselt, régi szőnyeggel körbeburkolt (a tisztántartása így problémás lehet). Az ágyak egyformák voltak, a középsúlyos értelmi fogyatékosssággal élő kollégisták számára az ágyakon védőszegély nincs, az ágyneműtartókban felhúzott ágyneműgarnitúra volt. Mindegyik szobában volt egy polcokkal ellátott szekrény, és a szobák díszítettek is, de a tanulók személyes ruháját csak az egyik hálószobában lévő szekrényekben tárolták, a többiben nem. A szobákban a tanulók semmilyen személyes holmija sem volt felismerhető vagy látható, így a tisztálkodáshoz szükséges szerek, törölközők sem, és a tanuláshoz használt könyvek, a fejlesztéshez használt eszközök, játékok sem. Az ágyak mellett jellemzően nincs külön éjjeli szekrény, két hálószoba mennyezeti és részben oldalfali, illetve galéria alatti csillárjai, világítótestei a közepén elhelyezett tanuló asztalok megvilágítását csak gyengén biztosította. A középsúlyos értelmi fogyatékos kollégisták számára pedig nincs állítható magasságú, dönthető lapú, peremes asztal, sem ilyen szék. A tanulók számára szabadon elérhető számítógép egyik helyiségben sem volt

A tagintézmény-vezető a nemenkénti WC helyiségek után a fiú zuhanyzó megmutatását többszöri határozott kérés ellenére is elhárította, arra hivatkozással, hogy ott felújítás van, a lányok pedig tisztálkodásra az óvodai részlegben lévő fürdőt használják. A kollégiumnak nincs tanulói szárítóhelyisége, tanulói vasaló- és fehérnemű-javítóhelyisége, a mosókonyhát – amelyet munkatársaim szintén nem láthattak – pedig nem a tanulók használják, mert a tagintézmény-vezető állítása szerint a gyermekek ruháit külön cég tartja tisztán. Nincs betegszoba és nővérszoba sem az elmondás szerint.

A kollégium szobái a kastély folyosón közelíthetők meg, a folyosón egy üvegezett szekrénybe zárt tv kapott helyett, illetve a tévézéshez használható székeket is kettessel egymás mögé rendezték. A helyszíni vizsgálat idején a folyosói karzaton éppen száradtak a Tagiskola sportolónak mezei. A tagintézmény-vezető örömmel újságolta, hogy a csapat megnyerte a *Kapkodd a lábadd* országos sportversenyt. A kollégiumban 3 fő nevelő tanár, 3 fő gyógypedagógiai asszisztens és 2 fő éjszakai gondozó dolgozik. Ebben az épületszárnyban található még a kultúrterem színpaddal, ahol a Tagiskola valamennyi gyermeke és dolgozója elfér egyszerre, itt tartják a Tagiskola valamennyi rendezvényét és sok esetben ez a helyszíne a tanári megbeszéléseknek is. Projektorral, hifi toronnyal, pianínóval, moziszerűen rendezett széksorokkal felszerelt terem. (A projektor ekkor javítás alatt volt.) Itt merült fel először az *érintésvédelem* kérdése, amire a Tagiskola vezetője azt mondta, hogy „a régi rendszer kiegészítő eszközökkel jól, biztonságosan használható”.

A következő épületszárny pincéjében, rögtön a belépésnél lévő kishelyiségben volt a nemenként nem elkülönített tornatermi öltöző, majd a salétromos falú tornaszoba, amelyből nyílik a fejlesztőszoba, ez utóbbiban többek között ugráló labdák, kislabda, medence, mászó kukac, trambulín volt. Az elmondás szerint van tornaszertár is, de azt a vizsgálatot végzők nem láthatták.

Az iskolai oktatás a további épületszárny emeletén helyezkedik el, itt találhatóak a tantermek. Az osztályokon belül külön csoportot alkotnak a középsúlyos értelmi fogyatékosssággal élő tanulók. A Tagiskolának van informatikai szaktanterme, 12 munkaállomással kiépítve, ahol a vizsgálat idején a 6-7. osztály angol órája volt, a tanulásban elfáradt gyerekek a gépeken játszottak. Az igazgató tájékoztatása szerint az angol órát nyelvvizsgálóval rendelkező gyógypedagógus tartja.

A 9/E osztálynak természetismeret órája volt, a téma a dohányzás volt. Az osztályból a két középsúlyos értelmi fogyatékos tanuló külön csoportot alkotva külön tanult a tankönyvből, míg két tanuló rehabilitációs foglalkozás keretében anyák napjára készült. A 2-3. osztályban magyar óra volt, ahol a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóval pedagógiai asszisztens külön foglalkozott. 1-2. osztálynak 7 tanulója van, de a látogatáskor épp üres volt a termük. A 2-3. osztályban 6-an tanultak, 5 fő volt jelen, egy vers alapján rajzoltak, 4 „tanulásban akadályozott” és 1 „értelmi fogyatékos”.

A vizesblokk nemenként 2-2 furnérozott ajtajú WC-t biztosít a hozzátartozó mosdóval együtt. A tanterem fölötti szinten 3 szolgálati lakás van, amelyből kettő lakott. A tantestületi szoba egy nagyobb tárgyalóasztalból és a fal mellett körbe felsorakoztatott széksorból, szekrényből és hűtőből állt. A terem nem alkalmas a tanárok általi munkavégzésre. A Tagiskola vezetőjének elmondása szerint a könyvtár 5 ezres könyvvállományú, nincs önálló könyvtárosa a Tagiskolának, hanem az egyik pedagógus van kijelölve, mint felelős. A könyvek jelentős része, 2000 db. régi könyv. A tanulók a mai technika mellett a könyvtár használatát egyáltalán nem igénylik.

A bejárás utáni megbeszélésen felmerült a Tagiskola konfliktuskezelése; a tagintézmény-vezető elmondása szerint néha vannak nehézségek, ez a tantestület figyelmének felhívásával jár. A lakásotthoni gyerekek esetén pl. a lakásotthoni kollégák kísérik az iskolába és vissza a gyerekeket.

A Tagiskolában *több ellenőrzés is volt az elmúlt évben*, a Tagiskola vezetője hivatkozott az Oktatási Hivatal 2018 februárjában, a „girincsiék” szintén februárban, a népegészségügyi hatóság, a „katasztrófavédelmi hatóság” által végzett ellenőrzésekre, azzal, hogy az ellenőrzések dokumentumait később megküldi Hivatalom számára. Ebből csak az utolsó szerv ellenőrzésének dokumentumai másolatát kaptam meg, a többi ellenőrzést végző szerv tényleges kiléte, illetve a vizsgálat eredménye *később sem vált ismerté*, az igazgató azokat – mivel nem álltak a rendelkezésére a helyszínen – nem küldte meg, kérdésre az ellenőrzést végző szervek pontos nevét sem adta meg. A helyszíni vizsgálat idején azonban hivatkozott az egyik vizsgálatot végző szerv általa ismert megállapítására, pl. hogy a rehabilitációs órákat pontatlanul vezették az iskolai dokumentumokban.

A tantestület kollektívája részt vesz a közeljövőben a tankerület által szervezett „*a köznevelés esélyteremtő szerepének növelése*” továbbképzésen, valamint szervezik az informatikai képzést is. A tagintézmény-vezetője elmondta, hogy lakásotthoni gyermek elhelyezése esetén az iskola befogadó nyilatkozatot ad, már a gyámhatósági elhelyezési tárgyalás előtt. A lemorzsolódás átlagban 4 %-os, és elsősorban a családlátogatások eredményezik azt, hogy az általános iskolából a gyermekek jellemzően nem maradnak ki. A tagintézmény-vezetőjének az oktatási rendszer egészére vonatkozó véleménye szerint a gyermekek gyakran nem az értelmi képességeiknek megfelelő képzésben vesznek részt. Szükségesek a felzárkóztató és tehetségfejlesztő osztályok. Ha az integráció nem sikeres, akkor legyen biztosított az egyszerűsített átjárás a gyógypedagógiai nevelésbe.

2.2. Az iratok áttanulmányozása

Az Iskola alapidokumentuma a Tagiskola tanulóinak maximális létszámát *110 főben*, a kollégium maximális létszámát *40 főben* határozta meg, míg az óvoda engedélyezett maximális létszámát nem tartalmazza. Az Iskola 2014-ben kiadott szervezeti és működési szabályzatának 2.5. pontjában foglaltak szerint *az intézmény működési köre*: A gyógypedagógiai nevelés-oktatás területén: Borsod-Abaúj-Zemplén megye/ kivéve a sályi tagintézményben sajátos nevelési igényű testi fogyatékosok ellátásában országos beiskolázású - megnevezéssel. Rögzíti, hogy a költségvetési szerv alaptevékenységei szervezeti egységeként a jóváhagyott nevelési és pedagógiai program célkitűzéseinek, követelményeinek megfelelően biztosítja a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján külön oktatható sajátos nevelési igényű értelmi fogyatékos (enyhe, középsúlyos) valamint autizmus spektrum zavarral küzdő (értelmi fogyatékos) gyermek óvodai ellátását, nevelését, oktatását.

A szintén 2014-ben készített és az Oktatási Hivatal, valamint az Iskola honlapján is elérhető *nyilvános pedagógiai programjában* megtalálható a Tagiskola helyi tanterve, ami utóbbi jellemzően a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény és annak kapcsolódó jogszabályaira hivatkozik, ezek fogalmi rendszerét használva. Így például a személyi feltételek meghatározása, fogalmak definiálása:

tanulásban akadályozott, értelmi fogyatékos tanulók megnevezése, ahol e körébe értették az autistát is, vagy a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság nevesítése.

A Tagiskola 2017/2018-as munkaterve szerint az iskolába azon tanulókat iskolázzák be, akik a szakszolgálat határozata alapján „tanulásban vagy értelmileg akadályozottak”. Az általános iskolai tagozaton 6 csoport, a speciális szakiskolában 3 évfolyam van. A kollégiumban három csoportban folyik a nevelés, a Tagiskola gyógypedagógusai látják el a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelését, oktatását. A *tanulók száma* a munkaterv készítésének időpontjában 80 fő, 3 fő óvodás, 44 fő általános iskolás, 21 fő szakiskolás, ebből 41 fő „tanulásban akadályozott” és 24 fő „értelmileg akadályozott”, 12 fő vesz részt fejlesztő nevelés-oktatásban, a kollégisták száma 30 fő.

Személyi feltételek körében a munkaterv szerint az iskolai tagozaton összesen 22 fő dolgozik, ebből 7 fő gyógypedagógus, 4 fő pedagógusi, 3 fő szakiskolai tanár, 1 fő szakoktató képesítéssel rendelkezik, valamint 6 fő gyógypedagógiai asszisztens. A kollégiumi tagozaton a munkaterv szerint 10 fő dolgozik, 4 nevelőtanár, ebből 1 fő tartósan távol van, 4 fő gyógypedagógiai asszisztens, 1 fő szakképzett ápoló és 1 fő gondozó végzi munkáját. 2 fő nevelő-oktató munkát segítő alkalmazottjuk van, összesen 34 fő az alkalmazotti létszám. A munkaterv rögzíti, hogy kettő gyógypedagógus álláshely szakirányú végzettséggel rendelkező pályázó hiányában nem került betöltésre. A szakiskolában a szakoktatói feladatokat óraadó nyugdíjas szakoktató látja el, a hit- és erkölcs tanórákat a református egyház biztosítja heti 9 órában. A szakiskolai tagozat mindegyik évfolyamán a református lelkész tanít nem nevesített tárgyat. Az adatszolgáltatás szerint etika – hittantárgyat tanít.

A Munkaterv 10.2 pontjában rögzíti, hogy a nevelőtestület az intézmény pedagógus munkakört betöltő pedagógusaiból áll, jelenlegi létszámuk 20 fő. A 2017/2018-as tanév tantárgy felosztása szerint 18 pedagógus van nevesítve, beleértve az óvodavezetőt és a hittanórákat tartó református lelkészt is, illetve a 19. sorszámmal nevesített személyt, aki a tantárgyfelosztásban nem nevesített tárgyat tanít heti 10 órában a szakiskola 9. évfolyamán. A kollégiumban csak 2 pedagógus dolgozik heti 26 órában és egy pedagógus a feladatát megosztva látja el az iskola és a kollégium között, az iskolában heti 17 órát, míg a kollégiumban heti 7 órát foglalkoztatva. A tantárgyfelosztás 8. pontjában nevesített műszaki szakoktatói szakképzettséggel rendelkező pedagógus munkakörben foglalkoztatott személy a felső tagozaton és a szakiskolában testnevelés órákat tart heti 22 órában.

A tárgyi feltételek között jegyzi meg a Tagiskola Munkaterve a 3.3 pontban, hogy „a nyár folyamán felújításra került a tanműhely a fürdő és a WC helység az iskolatagozat és a kollégium mellékhelyiségei és ügyeleti helységek egészségügyi meszelése megtörtént. A tanévkezdésre véget ért az iskolai tantervek és a kollégiumi hálótermek nagytakarítása.” Ezzel szemben a helyszíni vizsgálat időpontjában a fiúmosdó többszöri kérés ellenére sem volt megtekinthető. Továbbá a 4. pont rögzíti, hogy „A testnevelés és sport foglalkozások megtartására tágas lehetőség nyílik a Kastély parkjában és a tornaszobában.”

A pedagógiai programból adódó feladatok között a Munkaterv 8.1 pontja többek között rögzíti, hogy „ebben a tanévben is minden osztályban lesz hitoktatás.” Mindezzel párhuzamosan a tantárgyfelosztás az erkölcs tanórákat tanító pedagógust nem tartalmazza. A Munkaterv 8.1 pontja azt is rögzíti, hogy „a lakásotthonokból iskolába járó tanulók magatartási problémáinak megoldása és a hiányzások csökkentése érdekében a gyermekotthon szakmai vezetőjével és a lakásotthonok vezetőivel rendszeres kapcsolatban állunk.” A vizsgálat szempontjából kiemelő továbbá a Munkaterv 8.1 pontjában megfogalmazott nevelési feladatok között kiemelt cél, a tanulólétszám növelése, valamint a 10.3.2 pontjában a pedagógusokkal szembeni alábbi elvárás: „Meg kell ragadni az alkalmat az iskola rangjának emelésére. Az elért eredmények propagálásával bizalmat kell ébreszteni a szülőkben, vonzóvá kell tenni az intézményt!”

A Tagiskola tanulói számára a Bari-Agro Mezőgazdasági Szociális Szövetkezet biztosítja a napi ötszöri étkezést. A Tagiskolában a heti étlapot az étteremben kifüggesztették. A Tagiskola rendelkezéseimre bocsátotta a 12. héttől a 16. hétig terjedő időszak heti étlapjait, étrendváltást nem tartalmaztak. Az étlapok egyike sem tüntette fel az ételek számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalmát, valamint számított sótartalmát, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevőket. Változatosságában egyes ételek heti, kétheti rendszerességgel visszatértek (pl. rizseshús ebédként és vacsoraként is, tarhonyáshús, lebbencsleves, rántott leves, paradicsomleves, tökfőzelék vacsoraként és ebédként, túró rudi egymás utáni napokon tízóraiként). Zöldség és gyümölcs megjelent az ételek

között, de gyakran csak napi három ételnél, hús egészben, szeletként jellemzően heti háromszor, a többi esetben darabolt, darált formában került a gyermekek elé, hal elvétve, feldolgozott formában.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A *hivatalból indított eljárás* természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint az alapvető jogok biztosára kvázi gyermekjogi ombudsmanként – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthont nyújtó ellátás biztosítása állami feladat, az Nkt. 1. § (2) bekezdése értelmében pedig a köznevelés közszolgálat, amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. Az Nkt. 2. § (1) bekezdése kimondja, hogy az Alaptörvényben foglalt ingyenes és kötelező alapfokú, ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatáshoz való jog biztosítása a magyar állam közszolgálati feladata. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei, valamint az oktatási intézmények közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az alapjogi biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében, az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében, illetve Alaptörvény XX. cikk (1)-(2) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 2. § (1) bekezdésének, az Alkotmány 67. § (1) bekezdésének, 70/A. § (4) bekezdésének, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének, valamint az 70/F. § (1)-(2) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve és az érintett alapjogok tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

A tisztességes eljárás jogának érvényesülése kapcsán annyi változást érdemes kiemelni, hogy immár külön alkotmányi rendelkezés nevesíti a *tisztességes hatósági eljáráshoz való jogot*. Ezen túl az Alaptörvény XV. cikk (4)-(5) bekezdése rögzíti az esélyegyenlőség előmozdításának követelményét, miszerint *Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket*.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzult, tehát az eddig kialakított alkotmánybírói gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*.

Az irányadó alkotmánybírói tézis szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény *a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége*: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy *a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani (azaz komolyan befolyásolni) a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félre tétele, figyelmen kívül hagyása. Mindebből az is következik, hogy jogállamot csak jogállami eszközökkel lehet szolgálni, az egyes jogsértésekre csak jogállami módon, a jogszabályi rendelkezések, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett, az arra feljogosított szerveknek kell választ adnia.

2. Az Alaptörvény II. cikke alapján az *emberi méltóság* sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte: nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybírói gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, vagyis az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más

rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak e felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük

3. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapszintű, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középszintű, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőszintű oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapszintű oktatással biztosítja.

Az Nkt. rögzíti a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek, tanulók körét és jogait. A kiemelt figyelem azt jelenti, hogy az e körbe tartozók sajátos tulajdonságuk, helyzetük, állapotuk miatt az átlagostól eltérő foglalkozást, figyelmet, speciális szakértelmet, eszközöket és felszerelést igényelnek. E csoport alcsoportjába tartoznak azok a gyermekek és tanulók, akik számára egyben különleges bánásmódot is szükséges biztosítani. Ide tartoznak a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók, akik a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzdenek.

4. Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése rögzíti az egyenlő bánásmód követelményét, eszerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékosokkal élőket. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékosokkal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket tesz. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása tehát az elsődleges állami kötelezettség. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni a súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. A speciális, objektíve hátrányos helyzetben lévő jogalanyok számára ugyanis csak az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó állami kötelezettségvállalás, többletjogok biztosítása teremthet lehetőséget az egyenlő esélyekre. Így tehát a fogyatékosokkal élő személyek valódi esélyegyenlőségének megteremtése elsősorban hosszú távú, fokozatos, illetve folyamatos és következetes feladatként írható le a jogalkotás és a jogalkalmazás valamennyi szereplője számára. Az állam szabadságot élvez ugyanakkor abban, hogy milyen módon, jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti e kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

5. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Így a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom tagjai is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és

gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek jogainak érvényesülése és védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására.

Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot *a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez.* Az Egyezmény 19. cikke szerint a részes államok megtesznek minden törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési (védelmi) intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától. A védelmi intézkedések olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti. Az Egyezmény 24. cikk 3. pontja szerint a részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.

III. Az ügy érdemében

Jelentésemben a munkatársaim által lefolytatott helyszíni vizsgálatok és interjúk, a rendelkezésemre bocsátott iratok alapján, az irányadó jogi szabályozást is áttekintve a következőket állapítottam meg.

1. A lakásotthonok működése kapcsán

1.1 A személyi és tárgyi feltételek megvalósulása tekintetében

Az irányadó *elhelyezési feltételeket* az NM rendelet 124-125. §-ai, a gyermekotthonban minimálisan biztosítandó lakóterület igényt a NM rendelet 6. számú melléklete, a szakmai létszám irányszámait és a létszámminimum normáit pedig az NM rendelet 1. számú melléklete tartalmazza.

A hatósági ellenőrzés, valamint a helyszíni bejárás tapasztalatai alapján *a személyi feltételek a Remény Lakásotthonban és a Hollandház Lakásotthonban nem felelnek meg az NM rendelet előírásainak. A tárgyi feltételek tekintetében mind a négy lakásotthonban hiányosságok voltak tapasztalhatóak.*

A másodfokú gyámhatóság a 2018. március 2-án kelt végzéseiben mind a négy lakásotthon tekintetében soron kívüli, 30, 60, illetve 120 napos határidőtűzéssel határozta meg az elvégzendő feladatokat. A helyszíni vizsgálat idején a 30 napos határidők már elteltek. A Napsugár Lakásotthon teljes körű felújítása megkezdődött, a Harmónia Lakásotthonban csupán a bejárati ajtó és a lépcső felújítását, a Remény Lakásotthonban a bojler cseréjét tervezték, a Hollandház Lakásotthonban a csőtörést javították ki. A helyszínen arról tájékoztattak, hogy felújítási tervekről nincs tudomásuk. A helyszíni bejárás tapasztalatai szerint a soron kívüli, valamint a 30 napra kitűzött javítási munkálatokat többnyire még nem végezték el, illetve meg sem kezdték. A vizsgálat azt is feltárta, hogy különösebb anyagi erőforrást nem igénylő takarítási munkák is elmaradtak.

Mind ezek alapján megállapítom, hogy a Remény Lakásotthonban és a Hollandház Lakásotthonban a személyi feltételek súlyos és tartós hiányosságai, azok mielőbbi orvoslásának elmaradása az ott gondozott gyermekek védelméhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okoz.

Megállapítom, hogy az általam vizsgált lakásotthonok tárgyi feltételei teljességgel alkalmatlanok még a gyermekvédelmi gondoskodásban élők megfelelő szintű ellátásnak a minimumára is, ezáltal az érintett gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával ellentétes helyzetet teremtve, nem egyeztethetőek össze hazánkban az Egyezményben vállalt kötelezettségeivel. A jogállamiság elvéből eredő jogbiztonság követelményét súlyosan sérti emellett, hogy a másodfokú gyámhatóság által soron kívül előírt, valamint a 30 napos határidőre kitűzött feladatoknak a fenntartó a megadott határidőben nem tett eleget, az előírt javítási munkálatokat meg sem kezdte.

1.2. A szabadidő eltöltésével összefüggésben

Az otthont nyújtó ellátás keretében gondoskodni kell a gondozott gyermekek szabadidejének hasznos eltöltéséről. A Gyvt. a nevelésbe vett gyermek különös jogaként nevesíti az gyermek érdeklődésének megfelelő szabadidős programokon való részvételét. A szakmai vezető és a meghallgatott szakdolgozók hétköznapi szabadidős tevékenységként az Innovációs, Oktatási és Közösségi Központban való zenetanulást említették. A lakásotthonban élő gyermekek a faluban lévő sportpályát is igénybe vehetik. A tagiskola igazgatója beszámolt az iskolán belüli intenzív sportéletéről. A helyszíni vizsgálatot végző munkatársaim egyedül a Napsugár Lakásotthonokban láttak társasjátékokat, a szakdolgozó tájékoztatása szerint azonban többnyire csak hétvégi játszanak vele.

A lakásotthonban élő és a falubeli gyermekek közötti ellentétről, a szakellátott gyermekek verbális és fizikai bántalmazásáról a gyermek és felnőtt interjúalanyok egyaránt, szinte egybehangzó tartalommal számoltak be. A lakásotthonok módosítás alatt levő házirendje szerint a településen élő gyermekek nem mehetnek be a lakásotthonokba. Mindebből következően a szakellátott gyermekek nem kapcsolódnak be a település életében, szabadidejüket csak egymással és a szakdolgozókkal – a településtől mintegy elszigetelten – tudják jelenleg eltölteni. Tovább súlyosítja az intézményi helyzetet, hogy a faluban gyakorlatilag nincs a szabadidő értelmes eltöltését kínáló lehetőség.

Több korábbi ombudsmani jelentés rögzítette, hogy a szabadidő hasznos eltöltése magában foglalja a gyermekek hétköznapi, hétvégi szabadidejének értelmes, részben a felnőttek által kezdeményezett, illetve javasolt, időnként irányított tevékenységét is. Az intézményen, valamint a csoportokon belüli, a gyermek életkorának, érdeklődési körének megfelelő szabadidős programok felkínálása, a gyermekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek kompetenciája. A közös programok a csoportkohéziót erősítik, megelőzhetik/csökkenthetik a magatartási problémákat, az agressziót.⁴

Megállapítom mindezek alapján, hogy nem egyeztethető a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvével, valamint védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságot okoz, a jogsérelem közvetlen veszélyét idézi elő az a helyzet, hogy az intézményben és az annak otthont adó településen a gyermekek számára szabadidő értelmes eltöltésére gyakorlatilag semmilyen lehetőség nincs.

1.3. A gondozási hely kijelölése, valamint a különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek kapcsolattartásának szabályozása tekintetében

A Gyvt. 79. § (3) bekezdés a) és b) pontja szerint a gondozási hely meghatározása során figyelemmel kell lenni a gyermek életkorára, egészségi állapotára, neveltségi szintjére, a testvérek együttes elhelyezésére. A testvérek együttes elhelyezésétől – indokolt esetben – el lehet térni. Álláspontom szerint azonban önmagában az enyhe értelmi fogyatékoság fennállása nem indokolhatja a fogyatékosággal élő gyermek szegregált nevelését, a testvéreiktől való külön gondozási helyen való nevelkedését.

Megállapítom, hogy a testvérek kellő szakmai megalapozottság nélküli – elsődlegesen a fogyatékosággal élő gyermek oktatását biztosító iskolához igazodó – külön gondozási helyen való elhelyezése a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságot okoz, sérti a gyermek legjobb érdekét képviselő eljárás elvét is.

1.4. A pszichiátriai, pszichológiai ellátás vonatkozásában

⁴ Lásd AJB 3804/2009. és AJB 457/2011. számú jelentések

A szakmai vezető tájékoztatása alapján minden lakásotthonban él olyan gyermek, akinek *rendszeres dübbsítőre van*. A *pszichiátriai ambuláns kezelést* mind a gyermekek, mind a fiatal felnőttek esetében meg tudják oldani. A fekvőbeteg ellátásban azonban nehézségeket okoz, hogy *az ellátást nyújtó Kórház a megyén kívül, Debrecenben van*, ahol egy hétnél hosszabban nem maradhatnak a gondozottak.

Mindezzel összefüggésben utalnom kell arra, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő kettős szükségletű (a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermekek) ellátását vizsgáló⁵ jelentésem megállapította a *gyermek- és ifjúságaddiktológiai járóbeteg-gondozás megnyugtató megoldásának a hiányát*. A vizsgálat megállapította, hogy a serdülő korosztály aktív fekvőbeteg addiktológiai, illetve pszichiátriai ellátása a gyermek- és ifjúságpszichiátriai osztályokon, gyermekgyógyászati osztályokon, illetve felnőtt pszichiátriai, addiktológiai osztályokon történik. A vizsgálat idején elemzett, 2016-os adatok szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a gyermek és ifjúság pszichiátriai szakrendelések három helyen vehetők igénybe. Egyéb gyermek és ifjúságpszichiátriai ellátás (járóbeteg-szakellátás, fekvőbeteg-ellátás, rehabilitációs szakellátás, valamint gyermek- és ifjúság addiktológiai rehabilitációs nappali ellátás, aktív osztály, rehabilitációs szakellátás, gondozás) nincs.

A hivatkozott jelentésemben megállapítottam azt, hogy a rendszerszintű hiányszágok a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő kettős szükségletű – különös tekintettel a súlyos pszichés tüneteket is mutató, valamint addiktológiai kezelésre szoruló – gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogával összefüggésben is visszasságot okoznak. A feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében az emberi erőforrások miniszterét arra kértem, hogy valamennyi rendelkezésére álló eszközzel segítse elő, hogy a jelentésben hivatkozott földrajzi területeken, és az egyes speciális betegségecsoportok tekintetében tapasztalható jelenlegi ellátatlanság megszűnjön, egyúttal biztosítottá váljék az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés

Mindezekre figyelemmel megállapítom, hogy a gondozott gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz fűződő jogát sérti, hogy a pszichológusok a megbízási szerződésben szereplő órakeretükben nem a szakképzettségüknek megfelelő feladatot látják el, hanem a gyermek kapcsolattartási helyszínre viteléről gondoskodnak, valamint a tanulásban segítik őket.

1.5. A dohányzással, drogfogyasztással szembeni fellépéssel, megelőzéssel kapcsolatban

Az Egyezményben foglalt garanciális szabályokkal összhangban a Gyvt. 6. § (4) bekezdése tételesen is kimondja, hogy a gyermeknek joga van az egészségére káros szerek elleni védelemhez, ebbe a körbe pedig a dohányzás egyértelműen besorolható.

A vizsgálat feltárta, hogy a lakásotthonokban a drogfogyasztás kevésbé, a dohányzás azonban – más gyermekvédelmi szakellátási intézményekhez hasonlóan – nyilvánvaló problémát jelent. A dohányzást megakadályozni nem tudják a szakdolgozók – mivel több gyermek már a családból való kiemelését megelőzően is dohányzott –, így hallgatólagosan tudomásul veszik, bár tisztában van vele mindenki, hogy nem megengedett. Ismételten hangsúlyoznom kell ezért, hogy kiszolgáltatott helyzetben lévő, kötelező és intézményesített ellátást igénybe vevő, fogyatékosággal élő gyermekekről van szó. A gyermekek éppen e helyzetük miatt a rábízott gondozótól *többletvédelmet igényelnek*. Amint azt már több, korábbi jelentésemben is kifejtettem⁶ a *gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek esetében a védelemhez és gondoskodáshoz fűződő joguk érvényesítése állami feladat*, erre figyelemmel a velük foglalkozó szakemberek felelőssége és kötelessége – egyebek mellett – a dohányzás káros következményeire való figyelemfelhívás, a prevenció, a függőség kialakulásakor a leszokáshoz való segítségnyújtás (különös tekintettel az esetleges kortárs, illetve az otthoni környezetre).

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságot okoz, hogy a törvényi tilalmakat figyelmen kívül hagyva az otthont nyújtó ellátás intézmények a gondozott gyermekek dohányzása, esetleges pszichoaktív szerfogyasztása kapcsán passzív magatartást tanúsítanak.

⁵ Lásd AJB-1201/2016. számú jelentést.

⁶ Lásd AJB-130/2016. és AJB 159/2017. számú jelentéseket.

1.6. A gyermekek étkeztetése tekintetében

A helyszíni vizsgálat és az iratok nyomán feltárt tényállás szerint az egyes lakásotthonok a kísétkezéseket eltérően biztosítják, a Hollandház és a Harmóniaház tanítási napokon nem biztosított tízórait, a másik két lakásotthon a kísétkezéseket a tanítási napokon is feltüntette az étlapon.

A Gyvt. 21/A. § (1) bekezdés b) pontja értelmében, ha a törvényes képviselő eltérően nem rendelkezik, az intézményi gyermekétkeztetés keretében a nem bentlakásos intézményben a tanulók számára az iskolai tanítási napokon a déli meleg főétkezést, valamint tízórai és uzsonna formájában két kísétkezést kell biztosítani. A Gyvt. 21/A. § (4) bekezdés a) és b) pontja alapján pedig a bentlakásos intézményben az intézményi gyermekétkeztetés keretében biztosítani kell az iskolai tanítási napokon a reggeli és vacsora főétkezést, és az iskolai tanítási napokon kívül a reggeli, ebéd és vacsora főétkezéseket, valamint a tízórai és uzsonna kísétkezéseket. A Hollandház és a Harmóniaházon kívüli lakásotthonok a gyermekeknek tehát többlétszolgáltatást nyújtanak a tízórai és uzsonna biztosításával.

Kiemelten fontosnak tartom a gyermekek életkorának megfelelő egészséges táplálkozásának biztosítását a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében. A 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet 7. §-a meghatározza a naponta biztosítandó élelmiszereket, élelmiszercsoportokat, illetve korlátozásokat és tilalmakat és azokat az ételeket, amelyek biztosítása kiemelt fontosságú az egészséges táplálkozásban. Mindezek alapján egész napos étkeztetés esetén az egy főre biztosítandó legalább négy adag zöldség – ide nem értve a burgonyát – vagy gyümölcs, ezekből legalább egy adag nyers formában, három adag gabona alapú élelmiszer, melyből legalább egy adagnak teljes kiőrlésűnek kell lennie. Tíz ételmezési nap alatt összesen, egész napos étkeztetés esetén egy főre 5 liter tej vagy ennek megfelelő mennyiségű kalciumtartalmú tejterméket ír elő. A kapott étlapokat áttekintve megállapítottam, hogy azok egyike sem tartalmaz tápanyagszámításokat, valamint kevés zöldség és gyümölcs, tej és szelet húst tartalmazó étel kerül a gyermekek elé.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a lakásotthonokban nyújtott kísétkeztetéssel összefüggésben feltárt hiányosságok a gyermekek védelmével és gondoskodásával kapcsolatosan visszásságot okoznak. Az étlapok alapján nem dönthető el, hogy a tanulók a korszátyuknak megfelelő mennyiségű energiaszükséglethez hozzájutnak-e, hogy az elfogyasztott élelmiszerek minősége és mennyisége megfelel-e az egészséges táplálkozás követelményeinek.

2. A Tagiskolával működésével összefüggésben

2.1 A személyi és tárgyi feltételek, iskolai dokumentumok tekintetében

2.1.1 A Tagiskola a munkatervében a nevelőtestület tagjainak számát 20 főben jelölte meg, amelyből a Tagiskola munkatervének elfogadásakor két pedagógus hiányzott, a helyszíni vizsgálat időpontjában az igazgató 3 üres gyógypedagógus és 1 szakoktatói állásbelyet jelzett. A tantárgyfelosztás a II. félévre bár 20 fős nevelőtestületet foglal össze, de a sorszámozásnál hiányzott az 5. és 14. sorszámmal jelzett pedagógus, valamint a 20 főhöz tartozott az óvodavezető, és a lelkész is, továbbá egy csak vezetéknevvvel, képzettség nélkül ismeretlen tárgyat tanító személy is, valamint az a műszaki szakoktatóként feltüntetett, elméleti szakoktató képesítéssel rendelkező munkatárs is, aki a heti 23 órájából 22 órában testnevelés tantárgyat tanít.

A nevelőtestület az iskola legfontosabb tanácskozó és döntést hozó szerve, tagjait az Nkt. 4. § 20. pontja szabályozza. Eszerint a nevelési-oktatási intézményben közalkalmazotti jogviszony, munkaviszony, egyházi szolgálati jogviszony keretében pedagógus-munkakörben, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkező, nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő munkakörben foglalkoztatottak közössége. Ennek értelmében tagjai nemcsak pedagógusok, hanem ide tartoznak a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő munkakörben foglalkoztatottak, azonban tagjai közalkalmazotti jogviszonyban vagy munkaviszonyban állnak. Ebből következően nem lehet a nevelőtestület tagja, akit nem közalkalmazotti vagy munkaviszonyban foglalkoztat az iskola, vagy fenntartója, tehát az óraadó, vagy a hit és erkölcsstan órát tartó egyházi személy sem. Ezt erősíti meg az Nkt. 70. § (5) bekezdése is, amely alapján az állami iskolákban a választható hit- és erkölcsstan tantárgy oktatója a tanulók magasabb évfolyamba lépésének megállapítása, a tanulók

osztályozóvizsgára bocsátásáról, valamint a tanulók fegyelmi ügyeinek kivételével nem rendelkezik szavazati joggal. A hit- és erkölcsstanoktatásnál az Nkt. 35/B. § (1) bekezdése alapján az egyházi jogi személynek a feladata a hit- és erkölcsstanoktatás megszervezése, ennek keretében különösen a fakultatív hitoktatásban és a hit- és erkölcsstanoktatásban közreműködő személy alkalmazása.

A *testnevelés tantárgy tanításával* kapcsolatos követelményt fogalmaz meg az Nkt. 3. mellékletének 26. pontja, amely szerint minden iskolatípusban és minden évfolyamon a testnevelő pedagógus munkakör betöltéséhez szükséges szakképzett a testnevelő tanár, illetve alsó tagozaton a tanító. E szabály alól kivételt az Nkt. 98. § (16) bekezdése enged akkor, ha az iskola megfelelő végzettségű és szakképzettségű pedagógussal nem tudja megszervezni a 27. § (11) bekezdés szerinti mindennapos testnevelést, akkor a testnevelés tantárgy tanítására határozott időre, legfeljebb a 2019/2020. tanév kezdetéig alkalmazható, aki testnevelő-edzői szakképzettséggel vagy felsőfokú végzettséggel és sportoktatói vagy sportedzői szakképesítéssel rendelkezik.

Mindezek alapján a 2017/2018-as tanév során a Tagiskolában a 20 fős testületből a követelményeknek megfelelő jelentkező hiányában be nem töltött pedagógus munkakör, továbbá pedagógus munkakörben alkalmazott testnevelés órákat tartó munkatárs képesítési követelménye, továbbá egy fő képzettsége és az általa tanított tantárgyak hiányzó adatai, a lelkész nevelő-testületi tagsága a jogbiztonság követelményébe ütközik, és egyben a gyermekek oktatáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz. A 20 fős testületnek jelenleg ugyanis több mint a negyede hiányzik, vagy nem a követelményeknek megfelelően alkalmazza a Tagiskola.

Vizsgálatom során figyelemmel voltam arra is, hogy az Nkt. 47. (9) bekezdés c) pontja alapján az enyhe értelmi fogyatékos tanulók idegen nyelv oktatását elláthatja gyogyepedagógus végzettséggel és szakképzettséggel, továbbá „komplex” típusú *felsőfokú államilag elismert nyelvvizsgabizonyítvánnyal*, vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkező pedagógus. A feltárt tényállás szerint a Tagiskolában az idegen nyelvi órákat középfokú nyelvvizsgálóval rendelkező pedagógus tartja. Mindez azonban megfelel az Nkt. 99. § (3) bekezdésének, amely kivételt enged: ha megfelelő végzettségű és szakképzettségű pedagógussal nem tudják ellátni a feladatot, akkor az iskolai nevelés-oktatásban pedagógus-munkakört tölthet be az, aki az adott nyelvből legalább középfokú „komplex” típusú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik.

2.1.2 A Tagiskola valamennyi évfolyamán *hit- és erkölcsstan órát szerveztek*, a tantárgyfelosztás alapján ezt minden évfolyamon a református lelkész tartja. Az Nkt. 35. § (1) bekezdése alapján az állam által fenntartott nevelési-oktatási intézményben a szülő, tanuló kérésére szervezett és nem a kötelező tanórai foglalkozások részét képező *hitoktatást* és az etika óra helyett *választható hit- és erkölcsstanoktatást* egyházi jogi személy szervezhet az e törvényben meghatározott keretek között. Az Nkt. 35/A. §-a alapján pedig az állami iskola 1-8. évfolyamán az etika óra vagy az ehelyett választható, az egyházi jogi személy által szervezett hit- és erkölcsstan óra a kötelező tanórai foglalkozások része.

Mivel a hit- és erkölcsstan óra megszervezése kapcsán nem állt rendelkezésemre a szülők nyilatkozata, amelyben az 1-8. évfolyamon gyermekeik számára az etika óra helyett a hit- és erkölcsstan órát választják, ezzel összefüggésben visszásságot nem állapítottam meg.

Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a Tagiskola tantárgyfelosztásában nincs nevesített etika tanár. Ez pedig alapjogi aggályokat vet fel az 1-8. évfolyamon tartott hit- és erkölcsstan órák, tanulók által történő tényleges választásával kapcsolatban. A jogbiztonság követelményébe ütköző visszás helyzetet eredményez a szakiskolai évfolyamokon tartott hit- és erkölcsstan oktatásának szervezése, tekintettel arra, hogy az állami iskolákban az érintett évfolyamokon az etika tantárgyat kell, a tantárgy oktatására szakképzettséggel rendelkező pedagógus alkalmazásával oktatni.

2.1.3 A Tagiskola tárgyi körülményeivel összefüggésben a helyszíni vizsgálat számos hiányosságot tárt fel. A tényállásban részletesen rögzített kifogásolt körülményekből *most csak a legfontosabbakat emelem ki*: a kollégiumban a fiúmosdó hiánya, az óvodai részleg mosdójának koedukált használata, a kollégiumi szobák felszerelésének jellemző hiányosságai, a tornaterem hiányában használt penészes iskolai tornaszoba alkalmatlansága, nemek szerinti öltöző hiánya *nem felel meg a 20/2012. EMMI rendelet 2. mellékletének 2. és 3. pontjában az óvodákra, iskolákra és kollégiumokra meghatározott a nevelési-oktatási intézmények kötelező (minimális) eszközeiről és felszereléséről szóló követelményeknek.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy nem biztosítják a Tagiskolában a jogszabályban kötelezően előírt minimális feltételeket az érintett korosztály számára, ami a jogbiztonság követelményét sérti. A kollégiumban élő tanulók napi tisztálkodását, a tanulásban való felkészülésüket akadályozó alapvető hiányosságok, a salétromos tornaszoba ezen túl a gyermekek védelméhez és gondoskodásához való jogával összefüggő visszásságot is okoz. Az iskola tagozaton a tornatermi öltöző nemek szerinti elkülönítésének hiánya és átjáró jellege alkalmas szegényérzet kiváltására, így az emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okoz.

2.1.4 A Tagiskola az enyhe és a középsúlyos fogyatékossgal élő tanulók számára nyújt oktatást. A feltárt tényállás szerint a Tagiskolában önálló és összevont osztályokban is tanulnak a tanulók, ezen belül mindegyik osztályon belül önálló csoportot képeznek a „tanulásban akadályozott” és az „értelmileg akadályozott” tanulók. Összevont osztályban tanulnak eszerint az 1-2. osztályosok, a 2-3. osztályosok és a 6-7. osztályosok. Az önálló osztályok és az összevont osztályok létszámát a munkaterv adatai szerint is minimum 6, maximum 8 fő tanuló alkotja. A helyszíni vizsgálat idején az eltérő típusú sajátos nevelési igényű tanulók számára az eltérő foglalkozást a gyógypedagógiai asszisztens segítette, vagy összevont osztály esetén az egyik osztály tanulói önállóan tanultak.

Az adott évben indítható osztályok számát a fenntartó határozza meg, azon belül az igazgató – az osztálylétszámokat meghatározó követelmények betartásával – dönt a tanulók osztályba sorolásáról. Az Nkt. 4. § 23. pontja értelmében iskolai osztály az a legalább egy nevelési évre, tanévre alkotott oktatásszervezési egység, amely meghatározott közös pedagógiai feladatok végrehajtására alakul az iskolába felvételt nyert, azonos feladatellátási helyre járó tanulókból. Az osztály- és csoportlétszámokat az Nkt. 4. mellékletének 4. sora rendezi, ennek értelmében gyógypedagógiai iskolai osztály *minimálisan 5 fős, maximálisan 13 fős, átlagosan pedig 9 fős létszámmal* szervezhető. Az Nkt. 4. § 24. pontja értelmében összevont osztály többek között az általános iskola alsó tagozatán, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézményben legalább kettő, legfeljebb négy iskolai évfolyam tanulóiból alakítható ki.

A feltárt tényállásból látható, hogy a Tagiskolában szervezett osztályok *éppen a minimális létszámhatárt (5 fő) átlépve szerveződtek*, összevont osztály esetén többszörös csoportbontással, hiszen enyhe és középsúlyos értelmi fogyatékossgal élő tanulók is egyszerre tagjai az eltérő évfolyam mellett adott esetben az osztályközösségnek. Figyelemmel voltam arra is, hogy az eltérő típusú sajátos nevelési igényű tanulók esetében *eltérő kerettantervi elvárásoknak kell érvényesülnie*, lényegében az enyhe értelmi fogyatékossgal élő tanuló a többségi iskolában tanított tantárgy szerkezet mellett könnyített tananyagot tanul, addig ugyanennek az osztályközösségnek a tagjaként a középsúlyos értelmi fogyatékossgal élő tanuló oktatása teljesen más követelmények szerint elvárt.

A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet 11.2. pontja szabályozza a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóknak számára a kerettantervet (a továbbiakban: Kerettanterv). E Kerettanterv rögzíti 1-8. évfolyam az alapfokú nevelés-oktatás szakasza tekintetében elvárt célokat és feladatokat, amely szerint az iskolai képzés során az egyéni bánásmód elvét alkalmazva biztosítható a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóknak személyiségének harmonikus fejlődése. *„A képzés célja kialakítani a helyes közösségi magatartást, az együttműködési képességet és a szocializációs készséget a hiányosan működő képességek korrekciója, a hátrányok csökkentése érdekében, miközben folyamatos motivációval, az érdeklődés fenntartásával valósul meg a jól működő funkciók fejlesztése. A képzés feladata minél nagyobb mértékben előkészíteni az önálló vagy támogatott életvezetés lehetőségét, kialakítani a környezethez való kötődés igényét, a közösségi alkalmazkodást és elfogadást, törekedve az önérvényesítéssel és önálló döntési képességgel rendelkezés kialakítására, a tanuló felkészítésére a lehető legeredményesebb társadalmi integrációra. A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóknak nevelésében kiemelt figyelmet kell fordítani az egyénre szabott terápiás eszközök, eljárások alkalmazásával a képességstruktúra hiányosságainak kompenzálására, az épen maradt funkciók feltárásával és azokra építéssel. A pedagógusoknak feladatuk a gyakorlatorientált, a mindennapi élet tevékenységeire felkészítő képzés megvalósítása, az életvezetési technikák megalapozása, elsajátíttatása, gyakoroltatása. A személyiség gazdagítása érdekében az önfogadásra és mások elfogadására a toleráns magatartás kialakításával tehet szert a gyermek/tanuló.”*

A Kerettanterv továbbá az egységesség és differenciálás alfejezetben az alábbiakat hangsúlyozza: *„A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóknak oktatásának követendő szempontja az életkori csoportokban történő fejlesztés megtartása mellett a tanulók egyéni haladási üteméhez igazodó, az önmagához mért*

fejlődést értékelő, sikerélményt biztosító, a reális életlehetőségeket folyamatosan szem előtt tartó oktatás, nevelés, képzés. A tananyag kiválasztásában és elrendezésében figyelembe kell venni, hogy a foglalkozások célja lépésről lépésre a károsodásokból eredő lemaradások csökkentése a meglévő képességekre építve, tanórai keretek között, figyelembe véve a harmonikus személyiségfejlődés igényeit. Fontos a folyamatos ismétlés, gyakorlás, nagy szerepe van a tevékenységek életközegben való alkalmazásának, a cselekvésbe ágyazott ismeretszerzésnek. A tantárgyak tananyagánál a fő hangsúly nem a műveltségátadáson van, hanem azon komplex képességek, készségek, kompetenciák kialakításán, amelyek elősegítik az alapvető fejlesztési célok megvalósítását.”

A nevelés-oktatás fejlesztés területeihez rendelt tantárgyak az 1-8. évfolyamon kommunikáció, olvasás-írás, számolás-mérés, ének-zene, ábrázolás-alakítás, játékra nevelés 4.-ig, társadalmi ismeretek 8.-ig, 1-2. osztályban önkiszolgálás, ezt követően életvitel és gyakorlat, 5.-től környezetismeret, mozgásnevelés 6. osztályig, ezt követően testnevelés, információs eszközök használata 7-8.-ban.

Áttekinttem a gyermekotthon szakmai egységének vezetője által másolatban rendelkezésemre bocsátott középsúlyos és enyhe értelmi fogyatékossgal a lakásotthonokban nevelkedő gyermekek tekintetében a pedagógiai szakszolgálat szakértői bizottsága által kiállított *szakértői véleményeket, amelyek javaslatot tartalmaznak az adott tanuló tankötelezettségének teljesítésére. E szakértői vélemények mindegyike megállapította a vizsgált gyermek diagnózisát azaz, hogy középsúlyos vagy enyhe értelmi fogyatékossgal rendelkezik. E diagnózis alapján pedig javaslatként rögzítették, hogy az Nkt. 47. § (3) bekezdése alapján a gyermek különleges bánásmódot biztosító ellátásra jogosult, külön az e célra létrehozott intézményben, osztályban, meghatározták az iskolai oktatás keretét, hogy enyhe értelmi vagy középsúlyos értelmi fogyatékossgal élők kerettanterve szerinti oktatás biztosítandó a számára.*

A Tagiskolába járó, *sajátos nevelési igényű gyermekek oktatásának megszervezésével kapcsolatos legfontosabb követelményt az Nkt. 47. §-a fogalmazza meg. Az Nkt. 47. § (1) bekezdése leszögezi, hogy a sajátos nevelési igényű tanulóknak joga, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani. Az Nkt. 47. § (5) bekezdése szerint a tanulók külön iskolai nevelését, oktatását végző iskolai osztályt a sajátos nevelési igény típusának megfelelően kell létrehozni. Mindezek alapján az osztályokat a tanulók sajátos nevelési igénye típusának megfelelően kell megszervezni: ez biztosíthatja a különleges bánásmódra jogosult tanulók megfelelő oktatáshoz való jogát.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy a Tagiskolában a középsúlyos, valamint az enyhe értelmi fogyatékossgal élő tanulók iskolai oktatása sérti a jogbiztonság követelményét, nem felel meg a garanciális törvényi előírásoknak, hiszen egy osztályon belül oktatják az eltérő sajátos nevelési igényű tanulókat. Megállapítom továbbá, hogy az oktatás szintjével kapcsolatosan aggodalomra ad okot és az érintett tanulók oktatáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz, hogy a Tagiskola összevont osztályaiban nemcsak 2 iskolai évfolyam tanulói, hanem az azokon belüli további csoportbontásban tanulnak a tanulók egyszerre ugyanazon osztályteremben.

2.1.5 A 2014-ben elfogadott Girincsi Iskola *pedagógiai programjának* 5.7. pontja a Tagiskola, a „Tornanádaskai Tagintézmény Helyi Tantervéről” és az 5.7.11. pont „A Tornanádaskai Diákotthon Pedagógiai Programjáról” rendelkezik. A 2182. oldalon kezdődő helyi tanterv a 2006-tól alkalmazott tanterveket rögzíti, hivatkozva a 1995-ben kiadott Nemzeti Alaptantervre, a 2001-ben felülvizsgált helyi tantervre és a „NAT 2003. alapján felülvizsgált helyi tantervre”, mindezt végigvezetve a 2015/2016-os tanévig. A helyi tanterv köznevelési fogalomként végig a tanulásban és értelmileg akadályozott gyermekek, tanulókra, a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottságra hivatkozik. Rögzíti, hogy „az értékelés és minősítés kidolgozásának alapja a Ktv. 70.§. 3. pontja”, valamint „az elmarasztalási, fegyelmi felelősség a Közoktatási törvény 76.§-a” alapján történik. A helyi tanterv szerint „A 11/1994 (VI.8.) MKM. rendelet 7.sz. melléklete alapján a szükséges tárgyi feltételek biztosítottak, illetve a 4. sz. mellékletben tantárgyanként évenkénti beszerzés ütemezve.” A személyi feltételek között utal a *szakszervezeti kedvezmények a Mt. 25.§-a alapján* (a mindenkorli taglétszámtól függően éves szinten megállapítva), valamint „*közalkalmazott*

tanácsi kedvezmény a Mt. 62. §. /2/ bek. alapján.” A tanulói óraszámok meghatározásánál a hivatkozás alapja szintén a Kt. 52. §-a. A Tagiskola kollégiuma továbbá diáktotthonként definiált.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a Tagiskola helyi tanterve, ide értve a „diáktotthon” pedagógiai programját nemcsak a jogszabályi hivatkozásaiban, hanem fogalomhasználatában és tartalmi szabályozásában is elavult jogi szabályozásra – így különösen a több éve, szakaszosan hatályon kívül helyezett a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényre, illetve az ahhoz kapcsolódó rendeletekre – hivatkozik. E szabályozási mód a jogállamiság követelménybe ütköző visszásságot okoz, valamint – a jogérvényesítés kapcsán – alkalmas lehet arra, hogy az érintett tanulók oktatáshoz való jogával összefüggő visszásságot okozzon, a jogsérelem közvetlen veszélyét idézze elő.

2.2 A Tagiskola tanulóinak közétkeztetése tekintetében

A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet kiterjed az iskolákban nyújtott közétkeztetésre. E rendelet 6. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Közétkeztető minden, általa biztosított étkezéshez étlapot készít, és azt az Intézmény az étkező személyek – bölcsődékben, valamint nevelési-oktatási intézményekben a szülők – által is jól látható helyen kifüggeszti, és elektronikus formában is elérhetővé teszi, ha az ehhez szükséges feltételek az Intézménynél rendelkezésre állnak. A vizsgálat feltárta, hogy az étlap a Tagiskola éttermében jól láthatóan ki volt függesztve, elektronikus elérhetőség a feltételek hiányában nem biztosított.

A 37/2014. EMMI rendelet 6. § (2) bekezdése az étlapokkal kapcsolatosan alapvető követelményként fogalmazza meg, hogy azon a Közétkeztető feltüntesse minden étkezés számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalmát, valamint számított sótartalmát, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevőket. Mindez összefügg a következő 7. § (1)-(6) bekezdésében foglaltakkal, amelyek értelmében a Közétkeztető az általa ellátott valamennyi korcsoport számára naponta biztosítja a rendelet előírásának megfelelő élelmiszereket. Így egész napos étkeztetés esetén egy főre biztosítandó legalább négy adag zöldség - ide nem értve a burgonyát - vagy gyümölcs, ezekből legalább egy adag nyers formában, három adag gabona alapú étel, melyből legalább egy adagnak teljes kiőrlésűnek kell lennie, valamint a szükséges tejmennyiséget.

A 37/2014 EMMI rendelet 4. §-a értelmében az étrend összeállításánál biztosítani kell a jogszabályban meghatározott változatosságot, eszerint a változatossági mutató az egymást követő kétszer tíz étkezési nap meleg étkezéseinek vonatkozásában ne legyen kisebb 60-nál, és az egymást követő kétszer tíz étkezési nap főétkezéseiben egy ételsor csak egy alkalommal forduljon elő. A vizsgálat feltárta, hogy a rendelkezésre álló Tagiskolai étlapok a tápanyagszámítással kapcsolatos elvárásokat nem tartalmazták, az allergén anyagok nem az ételekhez kapcsolódóan, hanem csak általános felsorolásként szerepeltek, néhány esetben a napi zöldség adag nem érte el a kívánt szintet, továbbá felmerült az egyes ételek rendszeres visszatérése az étlapon.

A Tagiskolában nyújtott közétkeztetés kapcsán feltárt hiányosságok alapján megállapítom, hogy azok a gyermekeket megillető védelemhez és gondoskodáshoz való joggal összefüggő visszásságot okoznak. Az étlapok alapján ugyanis nem dönthető el az sem, hogy a tanulók korosztályuknak megfelelő mennyiségű energiaszükséglethez hozzájutnak-e.

3. Összegzés

A helyszíni vizsgálat tapasztalata volt az otthonok sivár hangulata, lepusztult körülményei: mállik a vakolat, penészesek a falak. A legélhetőbb körülmények a falutól kissé elkülönült, az iroda mellett található Napsugárházban voltak, amelynek biztonságát némileg fokozta a szomszédságában lévő iroda és a szakmai vezető rendszeres jelenléte. Itt is megjelent, hogy nem nagyon érdemes termelni, mert a szomszédok ellopják, mint ahogy a nyári bográcsozáshoz félretett, kivágott fát is ismeretlenek elvitték.

A többi lakásotthon sokkal rosszabb állapotban van, nincsenek meg a megfelelő higiéniai körülmények, hiányoznak vagy szakadtak a bútorok. A szekrények többnyire üresek, némelyikben egy-két ruha látható. A gyerekek *deprivált környezetben* élnek, fizikai elhanyagolás tapasztalható, amely a kiszolgáltatottság érzését erősíti, fokozza az egyébként is többszörösen terhelt, traumatizált gyermekekben, akik tekintetében helyzetükből fakadóan fennáll az áldozattá válás (vö: viktimizálódás) veszélye. Ugyancsak ezt a helyzetet támasztja alá, hogy több gyermek nem érzi magát biztonságban, a helyiek bántalmazásáról számoltak be.

A Reményházban élő gyermekekkel és a Hollandház gyermekvédelmi asszisztensével készült interjúk egyértelműen mutatják a *kétségbeesést, a reménytelenséget, az eszköztelenséget* a kiszolgáltatott helyzet miatt. Mozgásterük beszűkül a lopásoktól, bántalmazásoktól való félelem miatt. E tényezők súlyosan, alapjaiban veszélyeztethetik a gyermekek fizikai és mentális állapotát. A dolgozók részben látnak rá a problémákra, átfogó lépések, ezen belül a helyi közösség megszólítása, társadalmi párbeszéd is szükséges lenne a tartósan fennálló rendszerszintű problémák feltárására, érdemi megoldására.

A településen gyakorlatilag nem érhető el semmilyen a szabadidő értelmes eltöltését szolgáló program, a lakásotthonokban élők a fent kifejtettek miatt *elkülönülten élnek*, kevés kivétellel csak egymással és a szakdolgozókkal érintkeznek. A különleges és az átlagos szükségletű testvérek *más-más gondozási helyen* nevelkednek. A gyermekekkel készült interjúk alapján úgy tűnik, hogy a szakmai munkatársaknak nem sok energiájuk marad foglalkozások tartására, ilyenről senki sem számolt be, azt azonban többen elmondták, hogy a pszichológus feladata a kísérés a kapcsolattartások helyszínére.

Fokozza a gyermekek hátrányos helyzetét, hogy a településen működő, nemzetiségi (roma) és egyben fogyatékosági típus alapján is szegregált iskola csupán egyetlen *egy speciális szakiskolai képzést nyújt*. A Tagiskola folyamatosan számos gonddal küzd, egészségre ártalmasak az iskolában és kollégiumban a salétromos falak, a rossz megvilágítású kollégiumi szobák, a hiányzó vizesblokkok, az öltözők. A kis tanulói létszámú Tagiskolában az eltérő helyzetű sajátos nevelési igényű tanulók többszörösen összevont osztályokban való tanítása mellett a gyermekek egyénileg nem fejleszthetőek.

Az állam alapvető alkotmányos és nemzetközi jogi kötelezettsége, hogy az általa, intézményei által biztosított gondoskodásban nyújtott ellátás keretében a saját családjukból kiemelt, vagy egyéb módon kikerülő gyermekek helyzetét jobbra és élhetőbb tegye annál, mint amit saját családjuk biztosítani tudott a számukra. A veszélyeztetettségük miatt kiemelt gyermekek ezzel szemben jelenleg egy olyan *abszurd, megalázó és elhanyagolt* közegbe kerültek, ahol félnek a falubeliektől, ahol az otthonuk takarítatlan, a tisztálkodásuk nem megoldható, az iskolában sem biztosítottak az igényeknek megfelelő oktatás.

Jelentésem intézkedéseinek megfogalmazásakor figyelemmel voltam arra, hogy a Tagiskola igazgatója hivatkozott különböző szervek, hatóságok a Tagiskolában folytatott ellenőrzésére, de azok eredményéről illetve a pontos vizsgálatot végző szerv tekintetében további adattal, illetve érdemi információval többszöri kérésem ellenére sem tudott tájékoztatást adni.

Intézkedéseim

A jelentésemben a feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

- 1) az Ajb. 31. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy tájékoztasson az AJB-1201/2016. számú jelentésem nyomán, az egyes földrajzi területeken, illetve egyes speciális betegcsoportok tekintetében tapasztalható ellátatlanság, illetve az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés hiányának orvoslása érdekében megtett, megtenni kívánt intézkedéseiről;

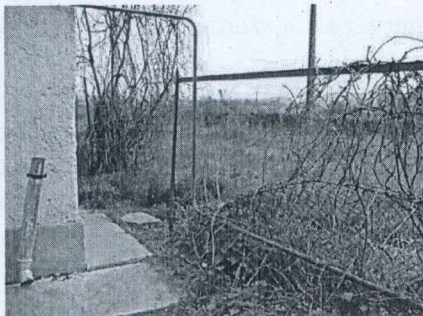
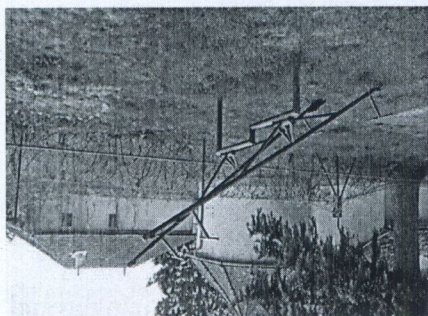
- 2) az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem* a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját, hogy a gondozott gyermekek nevelőszülői, illetve lakásotthoni elhelyezésének egyidejű biztosításával vizsgálja meg a tornanádaskai lakásotthonok megszüntetésének lehetőségét, ennek hiányában pedig soron kívül gondoskodik a – a jelentésben hivatkozott hatósági kötelezettségeknél elegendő téve – a személyi és a tárgyi feltételek javításáról,
- 3) az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ és Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatóját, hogy – a lakásotthonban élő gyermekek gyermekvédelmi gyámja útján – kezdeményezze, a gondozott gyermekek nevelésbe vételének rendkívüli felülvizsgálatát, ennek során pedig elsődlegesen a külön gondozási helyen nevelkedő testvérek együttes elhelyezésének lehetőségét;
- 4) az Ajbt. 32. §-a alapján *kezdeményezem* a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal kormány megbízottjánál, hogy
- a) az illetékes népegészségügyi feladatkörében eljáró Edelényi Járási Hivatal a Tagiskolában étkeztetést nyújtó közétkeztető szervezet - lakásotthonokban nyújtott közétkeztetés jogszabályi követelmények – megfelelésségét vizsgálja ki;
- b) a megyeszékhely szerinti Miskolci Járási Hivatal, mint köznevelési feladatokat ellátó hatóság a Tagiskola tekintetében folytasson le átfogó hatósági ellenőrzést, ennek keretében vizsgálja meg a köznevelési intézmény jogszabályi feltételeknek megfelelő működését;
- 5) az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Központ és Gyermekvédelmi Szakszolgálat tornanádaskai lakásotthonainak szakmai vezetőjét, hogy
- a) intézkedjen annak érdekében, hogy az intézményben foglalkoztatott pszichológusok a megbízási szerződésük szerinti órakeretükben csak pszichológusi feladatokat lássanak el,
- b) gondoskodik arról, hogy a gondozott gyermekek életkorának és értelmi képességeinek megfelelően mutassanak be filmeket, demonstrációt a dohányzás ártalmairól, illetve a komplex prevenciós munkához kérje olyan szakemberek segítségét, akik a gyermekek dohányzásról való leszoktatását megfelelő módszerek megismertetésével segíthetik.

Budapest, 2019. január 16 .

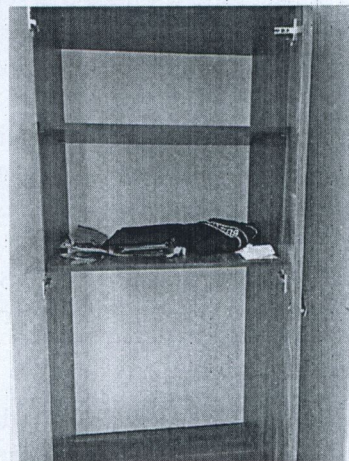
Székely László

A Tornanádaskai lakóotthonokban készített fényképek

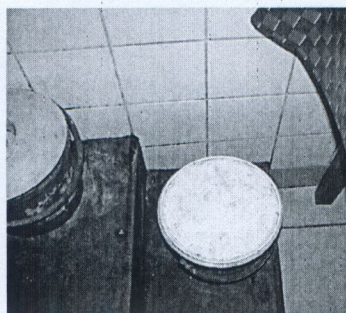
1-2. Megrongált kerítések, hiányzó csatorna, tönkrement játék egy lakóotthon udvarán. 3. Lakószoba fala

4-6.: Sivár, nagyon kevés személyes tárgyat tartalmazó lakószobák, ajtó nélküli, üres szekrények, másutt rendetlenség.

7. Fürdőszoba

8. Piszkos szemetes

9. Leszerelt ablak és ajtózárok